2017-081

Archeologienota Dendermonde Bogaerdstraat 33

Verslag van Resultaten

Bert ACKE, Maarten BRACKE, Kris VAN QUAETHEM

19-6-2017

Titel: Archeologienota Dendermonde Bogaerdstraat 33

Erkend archeoloog: Maarten Bracke, OE/ERK/Archeoloog/2015/00036

Auteurs: Bert Acke, Maarten Bracke, Kris Van Quaethem

Projectcode bureauonderzoek: 201D396

Intern projectnummer: 2017.081

Locatiegegevens: Oost-Vlaanderen, Dendermonde, Bogaerdstraat 33

Lambertcoördinaten onderzoeksgebied: X: 131335 en Y: 191217; X: 131377 en Y: 191262

Kadastergegevens: Dendermonde, afdeling 1, sectie D, nr. 438L (zie figuur 1)

Topografische kaart: zie figuur 8, 9

Betrokken actoren: Bert Acke (assistent-archeoloog), Maarten Bracke (erkend archeoloog), Kris Van Quaethem (assistent-archeoloog), Luc Arretz en Wim Vinckier (contactpersoon initiatiefnemer)

Wetenschappelijke advisering: /

Plaats en datum: Zelzate, 19/06/2017

© Acke & Bracke bvba, Leegstraat 170, 9060 Zelzate. De auteurs aanvaarden geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen. Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van de auteurs.

1. INLEIDING 4

1.1. WETTELIJK KADER 4
1.2. ONDERZOEKSOPDRACHT 4
1.2.1. VRAAGSTELLING 4
1.2.2. RANDVOORWAARDEN 4
1.3. WERKWIJZE EN STRATEGIE 5
1.3.1. MOTIVERING ONDERZOEKSSTRATEGIE 5
1.3.2. ORGANISATIE VAN HET VOORONDERZOEK 6
1.3.3. ADVIES SPECIALISTEN 6
1.3.4. WETENSCHAPPELIJKE ADVISERING 6
1.3.5. SELECTIE BRONNEN 6

2. BUREAUONDERZOEK 7

2.1. HUIDIGE TOESTAND 7
2.2. GEPLANDE WERKEN 11
2.3. LANDSCHAPPELIJKE LIGGING 14
2.3.1. TOPOGRAFISCHE SITUERING 14
2.3.2. LANDSCHAPPELIJKE SITUERING 16
2.3.3. BODEMKUNDIGE SITUERING 18
2.3.4. GEOLOGISCHE SITUERING 18
2.4. HISTORISCHE SITUERING 21
2.5. ARCHEOLOGISCHE SITUERING 30

3. SYNTHESE 32

3.1. ARCHEOLOGISCH VERWACHTINGSPATROON 32
3.2. AFWEGING VERDER VOORONDERZOEK 36
3.3. BEANTWOORDING ONDERZOEKSVRAGEN 36

4. SAMENVATTING 38

5. BIBLIOGRAFIE 40

6. BIJLAGES 41

1. Inleiding

1.1. Wettelijk kader

De archeologienota kadert in het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Naar aanleiding van een geplande stedenbouwkundige vergunningsaanvraag te Dendermonde Bogaerdstraat 33, gelegen binnen een vastgestelde archeologische zone en waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 100m² of meer beslaat en de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft 300m² of meer bedraagt, dient de initiatiefnemer een archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag. De archeologienota dient opgemaakt te worden onder supervisie van een erkend archeoloog.

1.2. Onderzoeksopdracht

1.2.1. Vraagstelling

- Zijn er archeologische of historische gegevens gekend over de site?
- Zijn er gegevens gekend dat de bodem (deels) verstoord is?
- Zijn er landschappelijke factoren die invloed kunnen hebben op de gaafheid van eventuele archeologische sporen?
- Wat is de impact van de geplande werken op het bodemarchief?
- Is er een archeologische site aanwezig? Zo ja, wat zijn de karakteristieken en de bewaringstoestand ervan? Wat is de relatie met het landschap? Welke waarde heeft de site?
- Wat is de te volgen strategie tijdens een eventueel verder onderzoek en welke bijkomende onderzoeksvragen moeten daarbij beantwoord worden?

1.2.2. Randvoorwaarden

Niet van toepassing.

1.3. Werkwijze en strategie

1.3.1. Motivering onderzoeksstrategie

In het bureauonderzoek wordt een zo duidelijk mogelijk beeld gevormd van de huidige archeologische, historische en landschappelijke informatie van het projectgebied en diens omgeving. Deze gegevens worden vergeleken met de geplande werken en de hiermee gepaard gaande verstoringen en vergravingen in de bodem. Het uiteindelijke doel is het bepalen of verder archeologisch onderzoek al dan niet aangewezen is.

Informatie over de afbakening van het plangebied en de geplande werkzaamheden werd aangeleverd via de initiatiefnemer door middel van ontwerpplannen en via mondelinge of schriftelijke communicatie. Om een zicht te krijgen op de huidige archeologische kennis van het plangebied, de directe omgeving en van de stad Dendermonde in het algemeen werd de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) geraadpleegd.[1] Deze online databank is uitsluitend toegankelijk voor geregistreerde gebruikers, hoofdzakelijk archeologen. Aanvullend werden verschillende historische kaarten geraadpleegd via Geopunt[2], de centrale toegangspoort tot geografische overheidsinformatie, en via Cartesius[3], een databank die kaarten bundelt van het Nationaal Geografisch Instituut (NGI), de Koninklijke Bibliotheek, het Rijksarchief, lokale archieven en het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika. Aansluitend hierbij werden ook verschillende luchtfoto's bekeken die genomen zijn sinds de jaren '70 van vorige eeuw. Op het kaartmateriaal en de luchtfoto's werd het plangebied geprojecteerd, om zodoende een duidelijk beeld te krijgen van het landgebruik gedurende de laatste eeuwen. Geopunt leverde ook verschillende kaarten op die betrekking hebben tot de landschappelijke en bodemkundige ligging van het gebied. Een kadasterplan dat beschikbaar is via de GRB-kaart op Geopunt werd vergeleken met hetgene dat beschikbaar is via de CadGIS Viewer van de Federale Overheid.[4] Een topografische kaart werd verkregen via het NGI.[5]

Op basis van dit onderzoek en het raadplegen van bovenvermelde bronnen kan een antwoord gegeven worden op de vooropgestelde onderzoeksvragen.

[1] https://cai.onroerenderfgoed.be/

[2] http://www.geopunt.be/kaart

[3] http://www.cartesius.be/CartesiusPortal/

[4] http://ccff02.minfin.fgov.be/cadgisweb/

[5] http://www.ngi.be/topomapviewer/

1.3.2. Organisatie van het vooronderzoek

In eerste instantie werd gestart met het bureauonderzoek waarbij de diverse beschikbare bronnen geraadpleegd worden. Daarnaast werd in detail bekeken wat de huidige toestand is van het plangebied en werden de geplande werkzaamheden onder de loep genomen. Daarnaast werd een plaatsbezoek uitgevoerd en werden enkele controleboringen uitgevoerd om de graad van verstoring na te gaan. Op basis van deze gegevens samen wordt afgetoetst of ten eerste verder vooronderzoek noodzakelijk is en ten tweede welke onderzoekstappen er eventueel genomen moeten worden.

1.3.3. Advies specialisten

Niet van toepassing.

1.3.4. Wetenschappelijke advisering

Niet van toepassing.

1.3.5. Selectie bronnen

De gebruikte bronnen zijn beschreven onder 1.3.1. De bronnen daaronder vermeld waren afdoende om een gedegen advies te geven voor een verder archeologisch traject.

2. Bureauonderzoek

2.1. Huidige toestand

Het projectgebied bevindt zich in de Oost-Vlaamse stad Dendermonde, in het oostelijke deel van de stadskern. Het plangebied grenst aan het kruispunt van de Dijkstraat met de Bogaerdstraat, en is er net ten noordoosten van gelegen. De site is aan straatzijde bebouwd, tot voor kort waren hier kantoren van de Christelijke Mutualiteit gevestigd. Deze gebouwen zijn niet onderkelderd. Aan de achterzijde van deze gebouwen zijn een aantal kleinere bijgebouwtjes aanwezig alsook een toegangszone die bestaat uit zowel groenzone (met gras, struiken en enkele bomen) als verharding. Het geheel is tamelijk recent, en dateert uit eind jaren '80 van de 20ste eeuw. De totale oppervlakte van het plangebied bedraagt ca. 1184m².

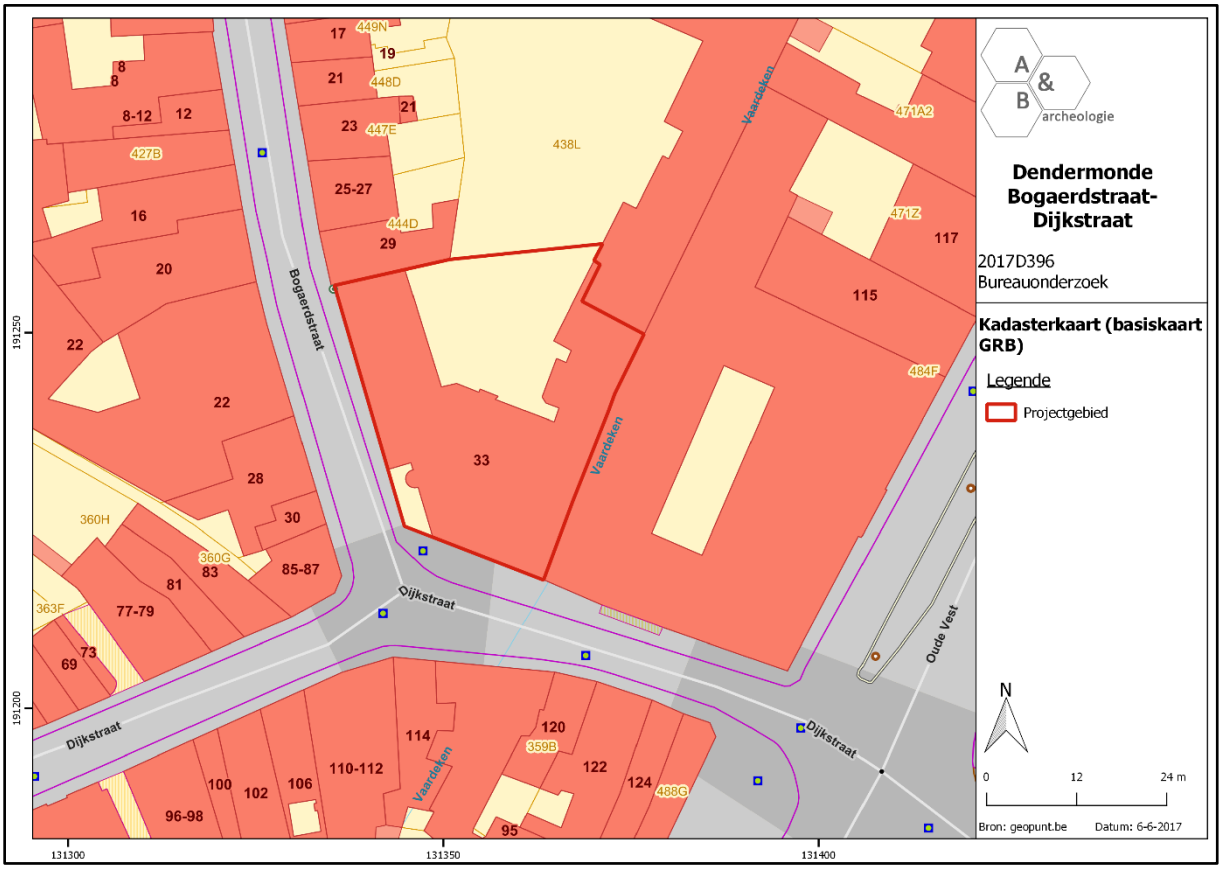

Figuur 1 Uitsnede uit het kadasterplan (bron: geopunt.be).

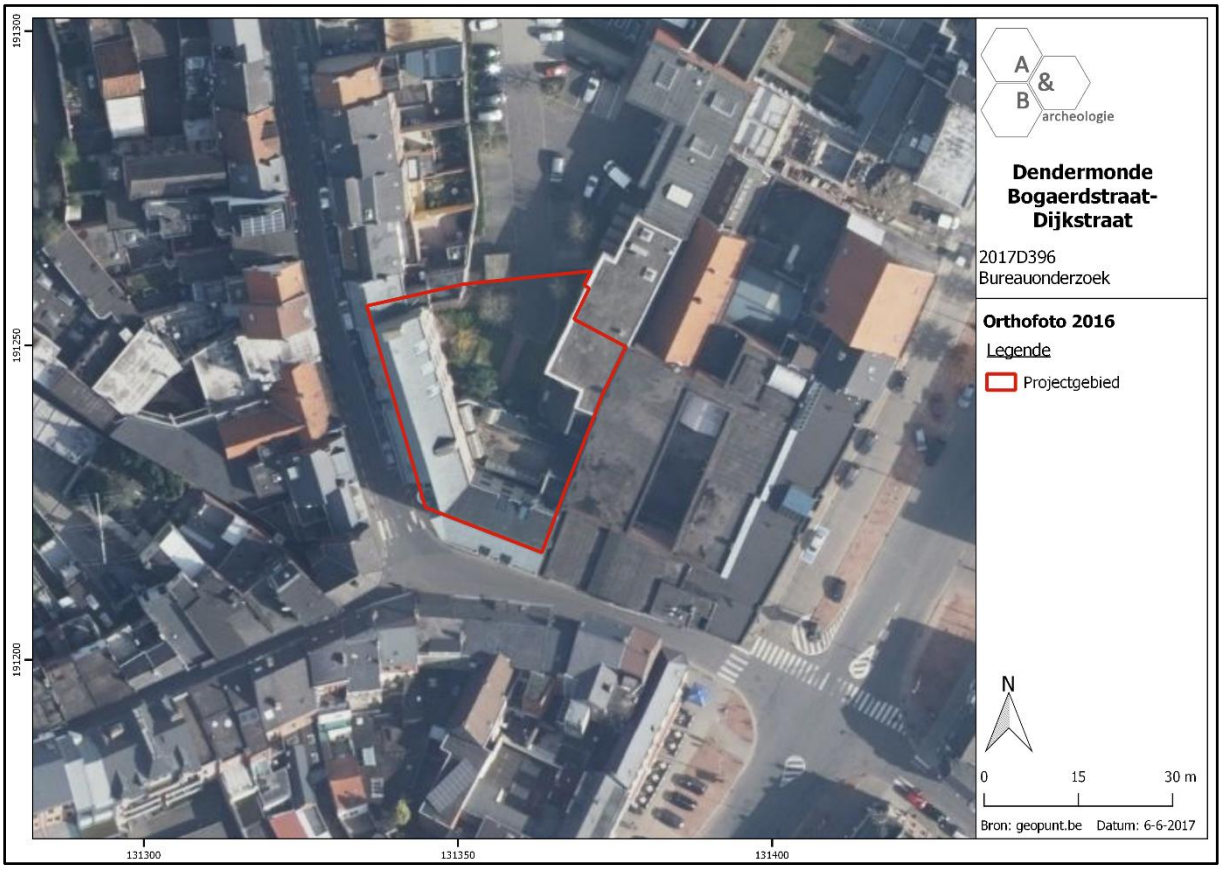

Figuur 2 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 2016 (bron: geopunt.be).

Figuur 3 Zicht vanuit het westen op bestaande gebouwen en de gevel aan de Dijkstraat. De Bogaaerdestraat bevindt zich links (bron: initiatiefnemer).

Figuur 4 Zicht vanuit het noorden op de gevel van de bestaande gebouwen langsheen de Bogaerdstraat (bron: initiatiefnemer)

Figuur 5 Zicht vanuit het noorden op de achterzijde van het projectgebied. De parking op de voorgrond maakt geen deel uit van de site (bron: initiatiefnemer).

Figuur 6 Detail van enkele achtergebouwen (bron: initiatiefnemer).

2.2. Geplande werken

De bestaande gebouwen worden afgebroken en op dezelfde plaats wordt een vervangingsnieuwbouw voor assistentiewoningen opgetrokken. Deze nieuwbouw wordt niet onderkelderd. De fundering gebeurt op een funderingsplaat net onder het maaiveld (uitgraving tot -30cm), ter hoogte van de gevels en dragende muren wordt plaatselijk dieper gefundeerd op funderingsbalken uit gewapend beton (uitgraving tot -80cm). Onder deze funderingsbalken worden op verschillende plaatsen palen voorzien van ca. 30cm diameter, die meerdere meter diep in de grond worden geboord. Het funderingsplan en het algemeen bouwplan is te vinden achteraan deze nota als bijlage. Op het eerste zicht lijkt de combinatie van balken en palen een aanzienlijke verstoring te zullen veroorzaken, maar daar moet volgende kanttekening bij gemaakt worden: het nieuwe gebouw heeft zo goed als dezelfde footprint van het bestaande gebouw, dat eveneens gefundeerd is op palen, funderingsbalken en draagvloeren. Eveneens in bijlage is het bouwplan van de huidige gebouwen toegevoegd. Daaruit wordt duidelijk dat de funderingsbalken eind jaren 1980 vanaf een diepte van 70cm onder maaiveld zijn uitgegraven (dit is de diepte op plan, de werkelijke diepte zal op de ene plek mogelijk wat meer, op de andere plek mogelijk wat minder zijn). De vleugel langsheen de Bogaerdstraat is momenteel 10m breed. Op het plan voor de nieuwe gebouwen, wordt een deel van de nieuwe vleugel 12m breed (over een lengte van 7,72m aan de noordkant).

Er kan vanuit gegaan worden dat de bodem onder het bestaande gebouw reeds een grote verstoring heeft gekend tot ca. 70 à 80cm onder het maaiveld, dit is eveneens de diepte waarop de funderingsbalken van het nieuwe gebouw zullen worden aangelegd. Deze balken en de funderingsplaat zullen dus geen bijkomende verstoring veroorzaken, met uitzondering van de zone van 7,72 x 2m breed in het noorden die buiten de footprint van de huidige vleugel langs de Bogaerdstraat valt.

Een overlay van het huidige funderingsplan op het nieuwe funderingsplan is ook te vinden in bijlage, en is ook afgebeeld op figuur 8. Het aanwezige funderingsysteem van de bestaande bebouwing wordt maximaal gerecupereerd voor het nieuw op te richten gebouw, om zodoende de ondergrond minimaal te verstoren. Hoewel het bouwvolume erg gelijkaardig is, heeft het nieuwe gebouw afwijkende draaglijnen. De belastingen zullen grotendeels afgedragen worden naar de bestaande palen door toepassing van een balkenrooster of funderingsplaat, maar hoe dan ook zijn er op enkele plaatsen nog bijkomende nieuwe palen nodig, gezien de afwijkende concentratielast. De noodzakelijke bijkomende funderingspalen zullen evenwel beperkt worden tot een minimum. Zij zullen worden uitgevoerd in grondverdringende schroefpalen met een buitendiameter van +/-56cm. Voor dit paaltype wordt geopteerd omdat het als voordeel heeft dat er nauwelijks grond wordt uitgehaald. Hierdoor blijft de verstoring maximaal lokaal beperkt. In totaal worden zo 22 nieuwe palen voorzien. De verstoring per paal is 0,246m², dit betekent een totale verstoring van 5,42m². Mogelijk wordt er nog wat omliggende grond verstoord door het boren, maar dit zal slechts miniem zijn.

Aan de achterzijde wordt een toegangs-, groen- en ontspanningszone voorzien, bestaande uit:

- Groenaanleg, paden en terrassen: uitgraving tot 30cm onder huidig maaiveld
- Petanquebaan (die dienst doet als brandweg): uitgraving tot 50cm onder huidig maaiveld, oppervlakte ca. 30m²

- Brandweg in grasdals met daaronder infiltratiekratten: uitgraving tot 80cm onder huidig maaiveld (40cm wegenis en 40cm kratten), oppervlakte 31,86m²
- Regenwaterputten (op plan als 3 x 10 000 liter getekend, maar kan ook 2 x 15 000 liter zijn): uitgraving tot 200-250cm onder huidig maaiveld, gezamenlijke oppervlakte ca. 20m²
- Liftput: uitgraving tot 175cm onder huidig maaiveld, oppervlakte 4m² (deze valt ook deels buiten de footprint van de 10m brede vleugel langsheen de Bogaerdstraat)

Concluderend kunnen volgende diepere bodemingrepen verwacht worden die mogelijk een verstoring van het bodemarchief betekenen (zie figuur 7):

- Geconcentreerd in het noorden van het projectgebied: te bebouwen zone van 7,72 x 2m breed in het noorden die buiten de footprint van de huidige vleugel langs de Bogaerdstraat valt; petanquebaan; brandweg met daaronder infiltratiekratten; regenwaterputten
- Meer centraal op het terrein: liftput
- Verspreide ligging: 22 funderingspalen (verstoring van 0,246m² per paal, of 5,42m² in totaal)

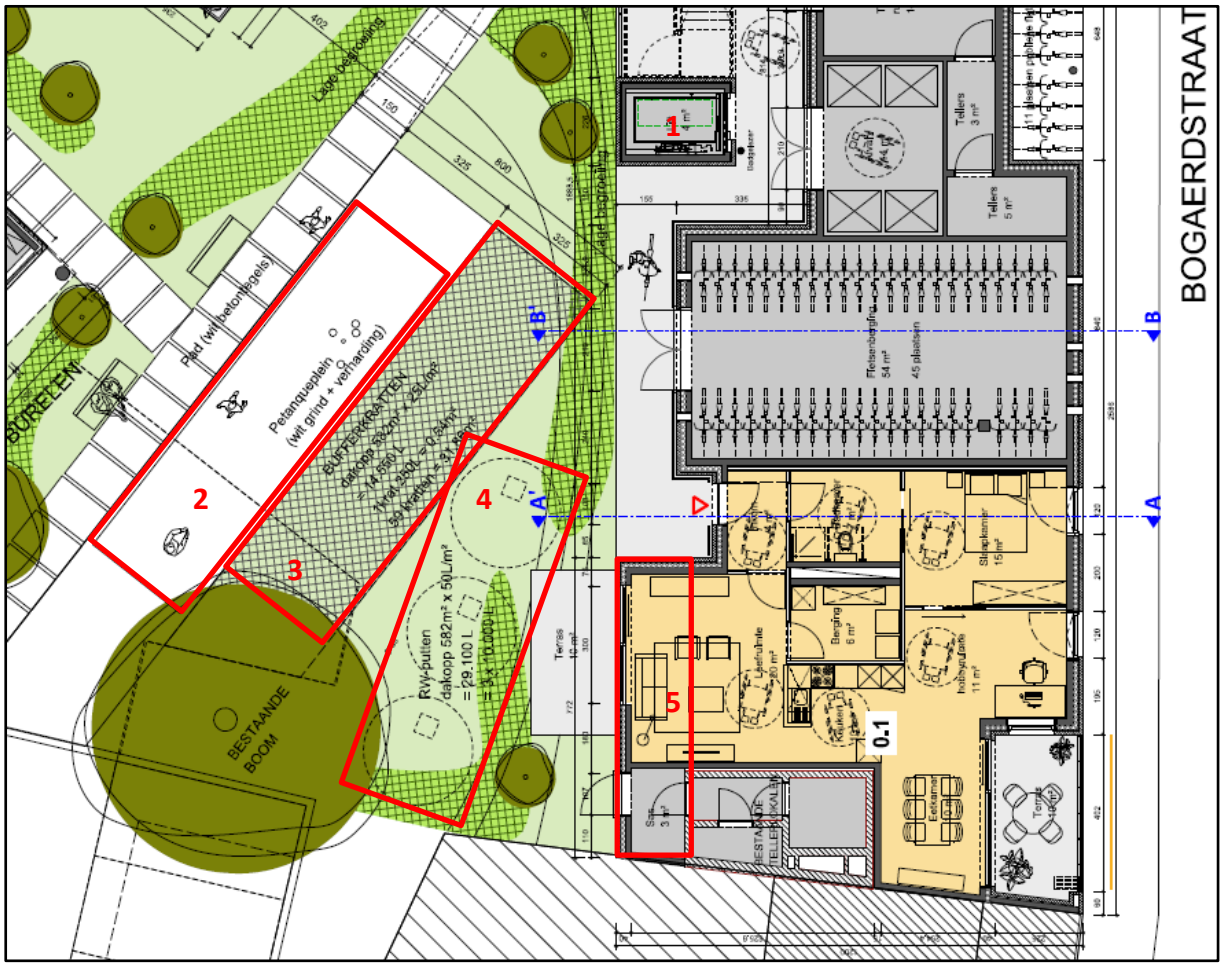

Figuur 7 Uittreksel uit het ontwerpplan (bron: initiatiefnemer), met daarop de diepere bodemingrepen aangeduid, die mogelijk een verstoring van het bodemarchief betekenen. 1: liftput (4m²); 2: petanquebaan (ca. 30m²); 3: brandweg met infiltratiekratten (31,86m²); 4: zone regenwaterputten (ca. 20m²); 5: zone nieuwbouw buiten footprint bestaand gebouw (ca. 15m²).

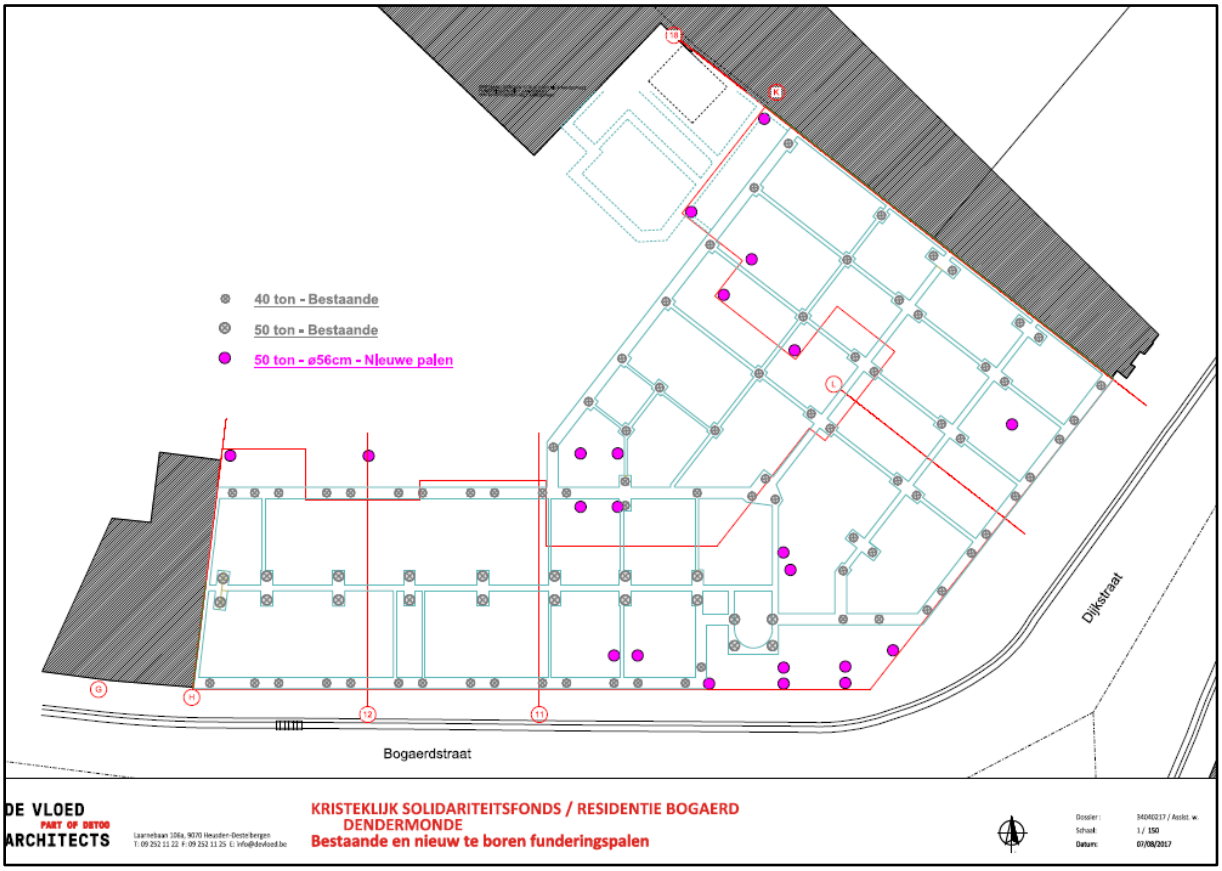

Figuur 8 Overlay van het nieuwe funderingsplan op het bestaande plan. De footprint van het nieuwe gebouw (rode lijn) is enkel langsheen de Bogaerdstraat iets groter dan het huidige gebouw; de overige delen vallen volledig binnen het huidige gebouw. In totaal worden 22 nieuwe palen voorzien (paarse bollen) (bron: initiatiefnemer).

2.3. Landschappelijke ligging

2.3.1. Topografische situering

Het projectgebied bevindt zich in de Oost-Vlaamse stad Dendermonde. Naast de stad zelf bestaat het grondgebied van Dendermonde nog uit de deelgemeenten Appels, Baasrode, Grembergen, Mespelare, Oudegem, Schoonaarde en Sint-Gillis-bij-Dendermonde. In Dendermonde stroomt de Dender in de Schelde. Momenteel bevindt de monding zich ten noorden van de stad (door een wijziging van de Denderloop), maar vroeger bevond de monding zich net ten oosten van de stad. De oude Dender deelt de stad in 2 delen op, een deel van deze oude Dender is momenteel gedempt. Het plangebied bevindt zich in het oostelijke deel van de stad, ten zuiden van de oude Dender, op het kruispunt Bogaerdstraat-Dijkstraat. Op de bodemgebruikskaart van 2001 staat het gebied gekarteerd als bebouwd, wat overeenkomt met het huidige gebruik.

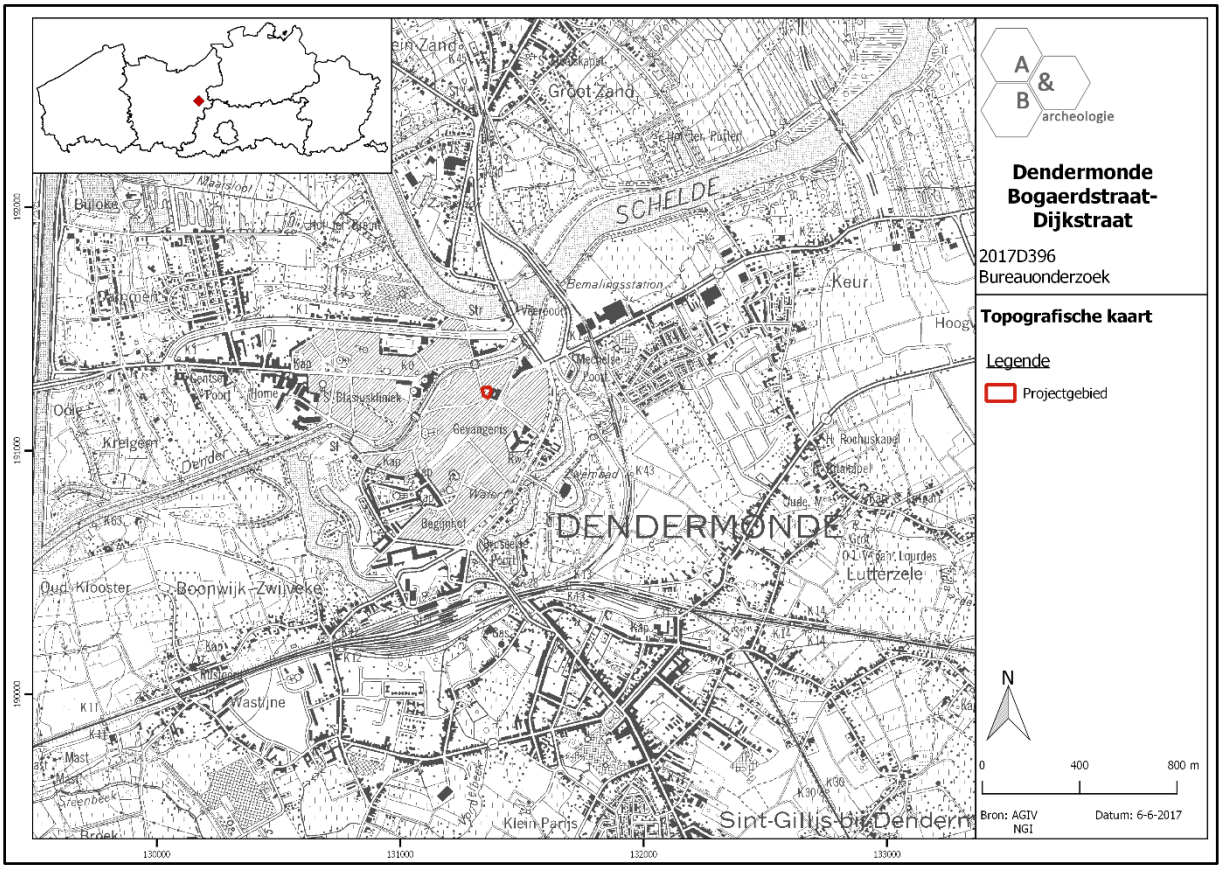

Figuur 9 Zicht op de topografische kaart met aanduiding van het plangebied (bron: NGI).

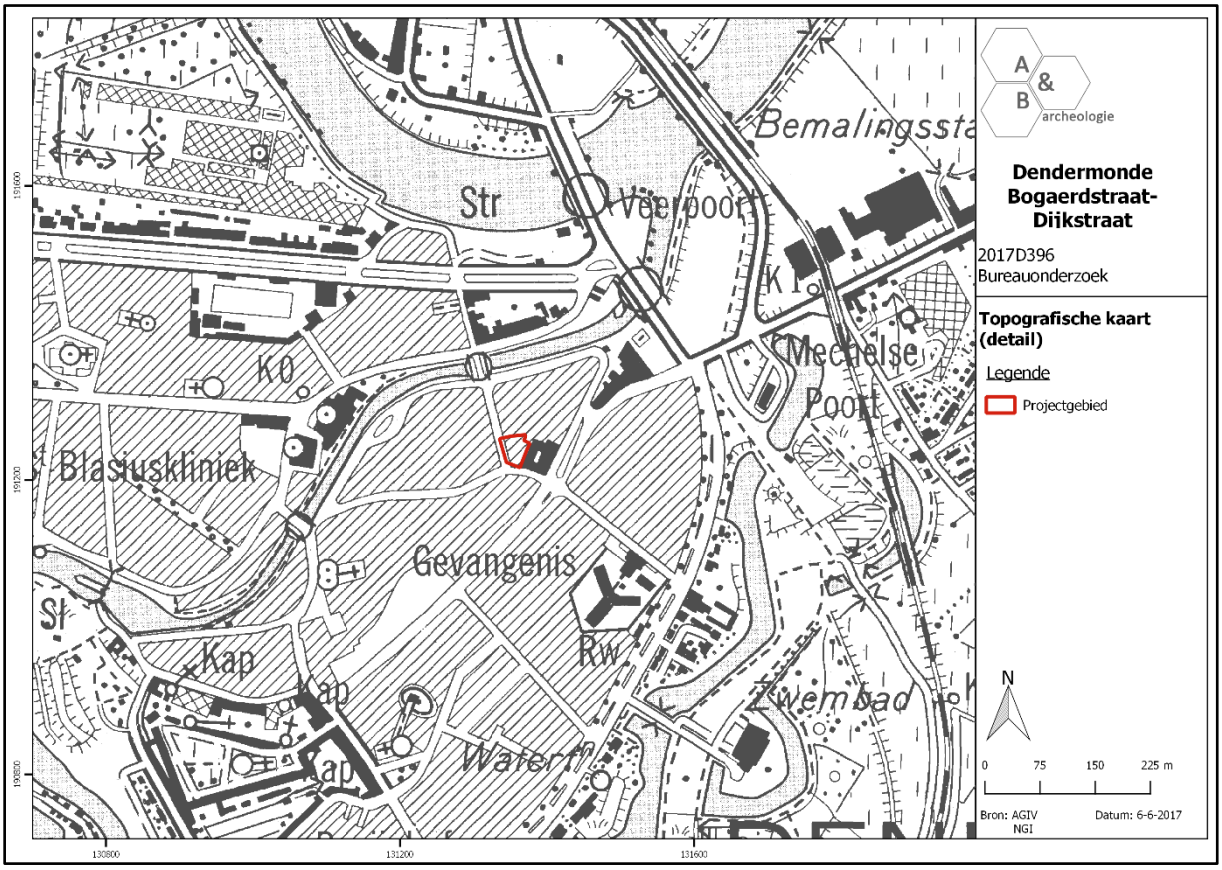

Figuur 10 Detailopname van de topografische kaart met aanduiding van het plangebied (bron: NGI).

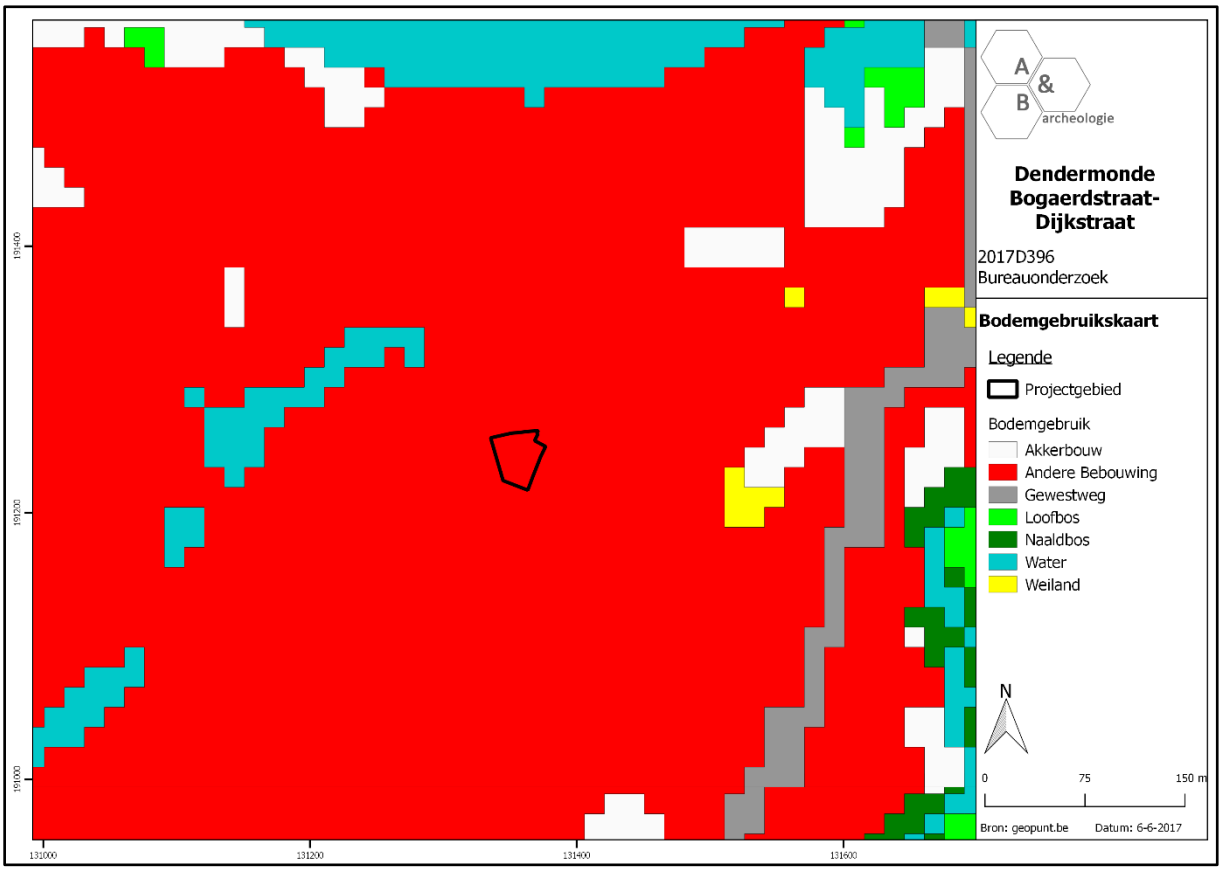

Figuur 11 Zicht op de bodemgebruikskaart met aanduiding van het plangebied (bron: geopunt.be).

2.3.2. Landschappelijke situering

Het ontstaan en de historische evolutie van de stad Dendermonde wordt voor een groot deel bepaald door haar ligging bij twee rivieren, namelijk de Schelde en de Dender. De stad situeert zich in het overgangsgebied tussen de zandstreek in het noorden en de zandleemstreek in het zuiden, maar bevindt zich grotendeels op alluviale bodems van beide rivieren. In de directe omgeving van de historische kern, buiten het alluvium, bevinden zich hoofdzakelijk zandleembodems (droge lichte, matig droge, droge en matig natte zandleembodems) en enkele matig droge en matig natte lemige zandbodems die lokaal opduiken. In het alluvium van beide rivieren komen sterk en zeer sterk gleyige kleibodems voor. De historische kern is gelegen in een laag gebied variërend tussen +4,5 m en +7 m TAW. Door de uitgestrekte bebouwde oppervlakte is de oorspronkelijke microtopografie en bodemgesteldheid in de oudste stadskern niet gekend. De hoogte van het maaiveld ter hoogte van het plangebied varieert van ca. +5,5 tot +5,7m TAW.

De potentiële bodemerosiekaart toont, gezien de ligging in stadscontext, geen informatie voor het projectgebied.

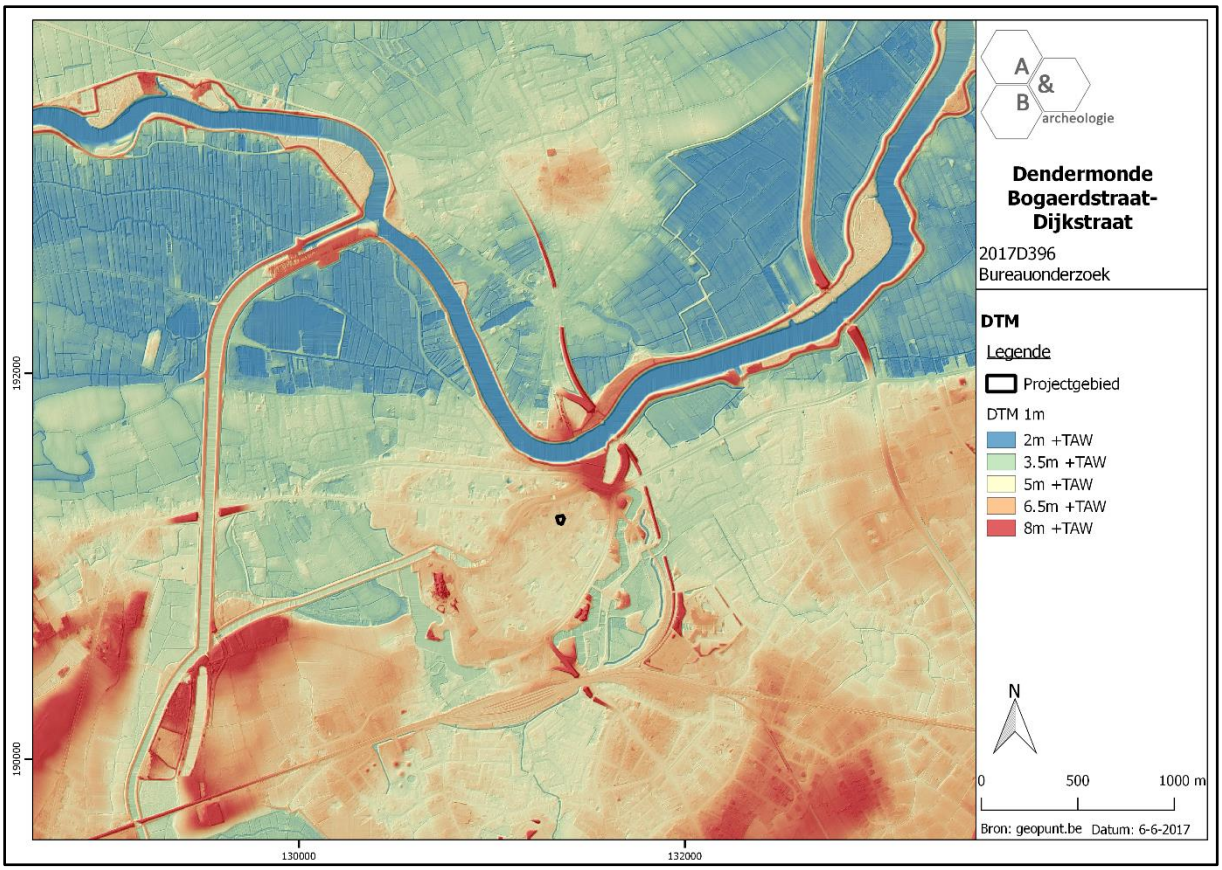

Figuur 12 Zicht op het Digitaal Hoogtemodel (bron: geopunt.be).

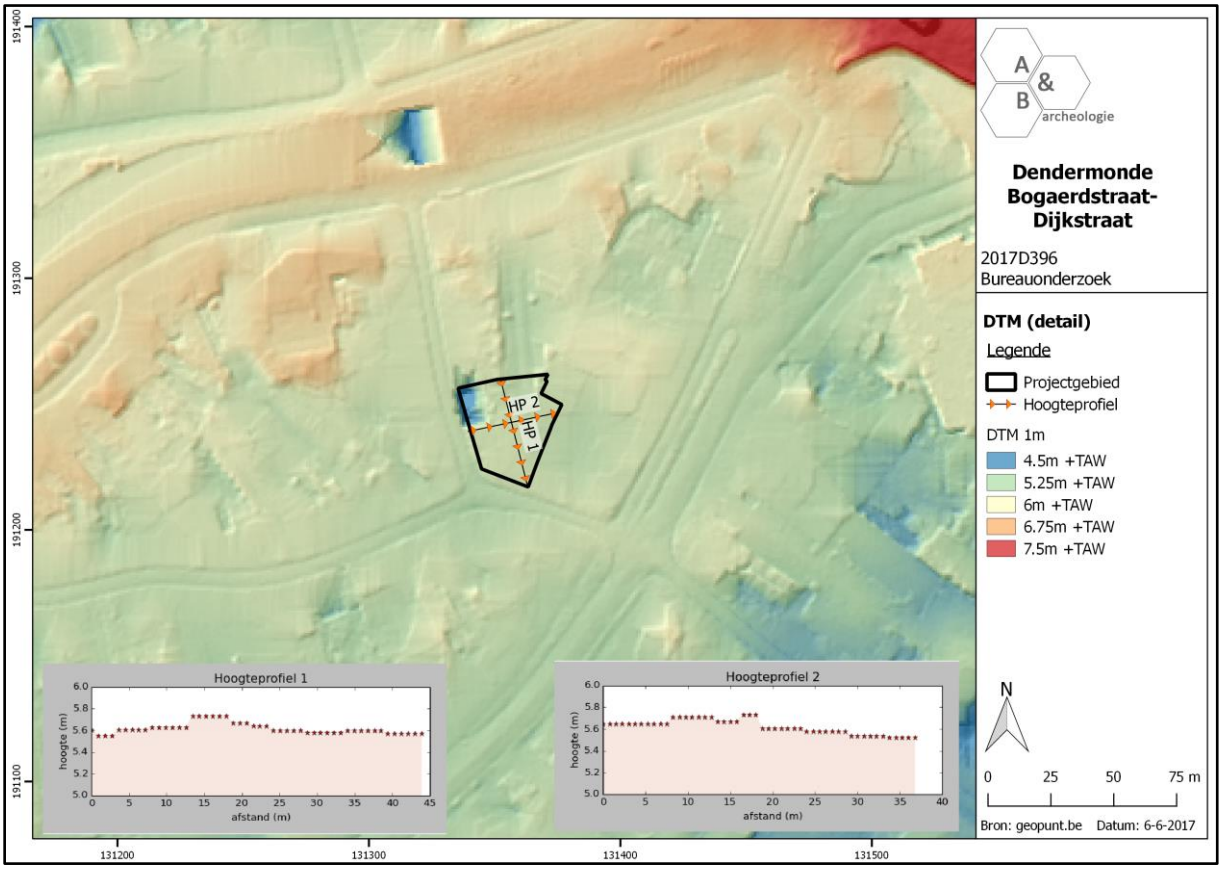

Figuur 13 Detailopname van het Digitaal Hoogtemodel met aanduiding van de hoogteprofielen (bron: AGIV).

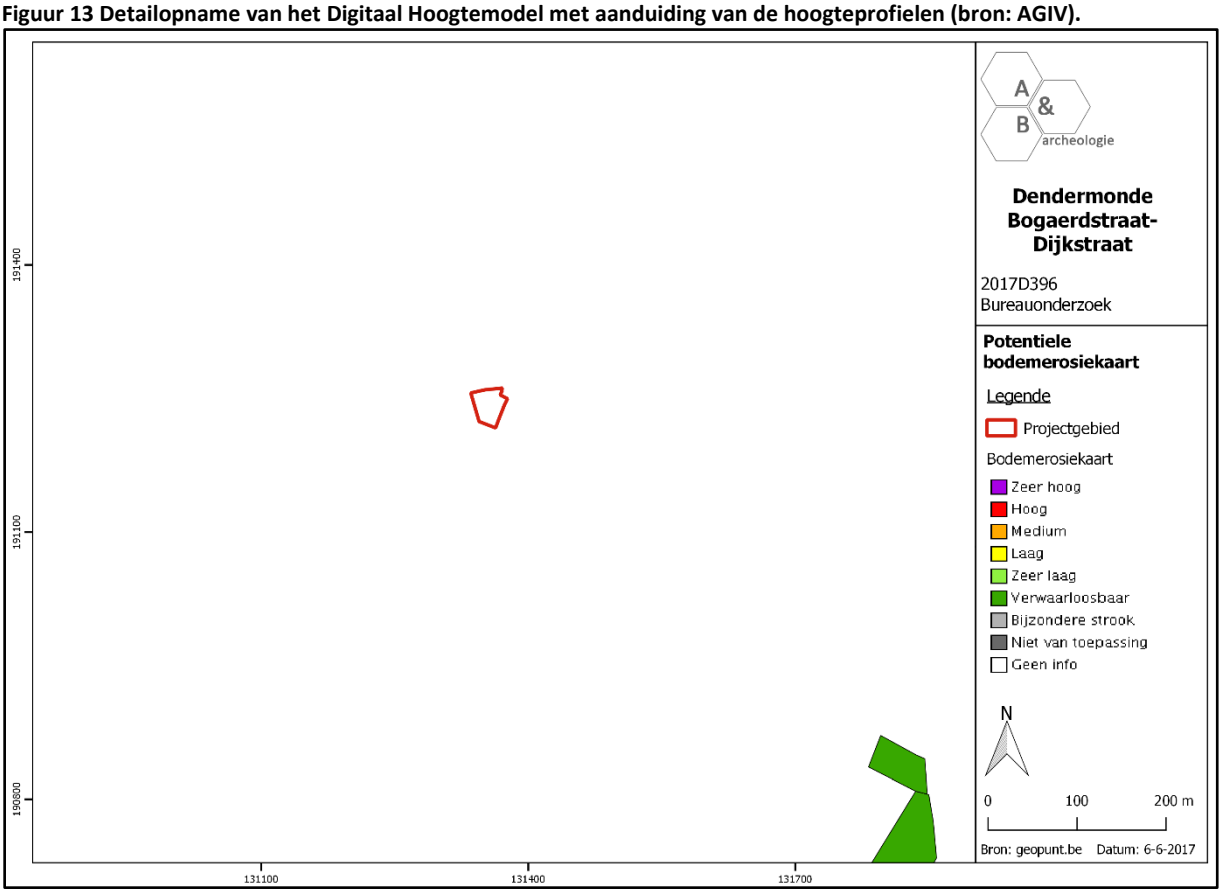

Figuur 14 Zicht op de Potentiële bodemerosiekaart (bron: geopunt.be).

2.3.3. Bodemkundige situering

Gezien de ligging in de stadskern van Dendermonde is de bodem op de bodemkaart gekarteerd als bebouwd (OB). Zoals in voorgaand hoofdstuk weergegeven, situeert de stad zich in het overgangsgebied tussen de zandstreek in het noorden en de zandleemstreek in het zuiden, maar bevindt zich grotendeels op alluviale bodems van Schelde en Dender. In de directe omgeving van de historische kern, buiten het alluvium, bevinden zich hoofdzakelijk zandleembodems (droge lichte, matig droge, droge en matig natte zandleembodems) en enkele matig droge en matig natte lemige zandbodems die lokaal opduiken.

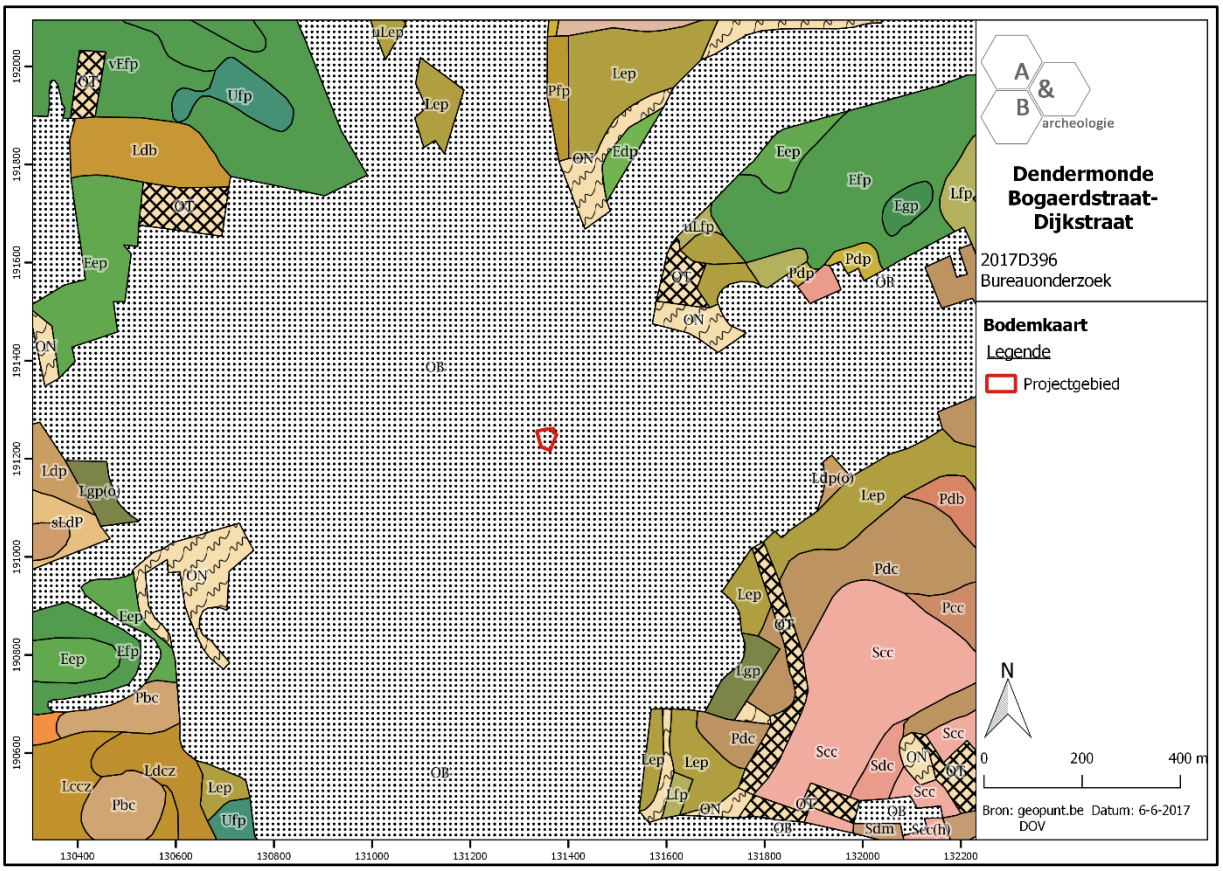

Figuur 15 Zicht op de bodemkaart (bron: DOV).

2.3.4. Geologische situering

De tertiaire opbouw ter hoogte van het plangebied bestaat uit de Formatie van Lede. Deze bestaat uit lichtgrijs kalkhoudend zand, soms met kalksteenbanken, soms glauconiethoudend en met basisgrind. Deze Formatie is fossielhoudend (Nummulites variolarius). De Quartair geologische kaart geeft aan dat de Quartaire ondergrond ter hoogte van het plangebied bestaat uit type 3a: Holocene en/of Tardiglaciale fluviatiele afzettingen (a) bovenop de Pleistocene sequentie (3).

De geomorfologische kaart voor deze streek is niet voorhanden en kan dus niet worden afgebeeld.

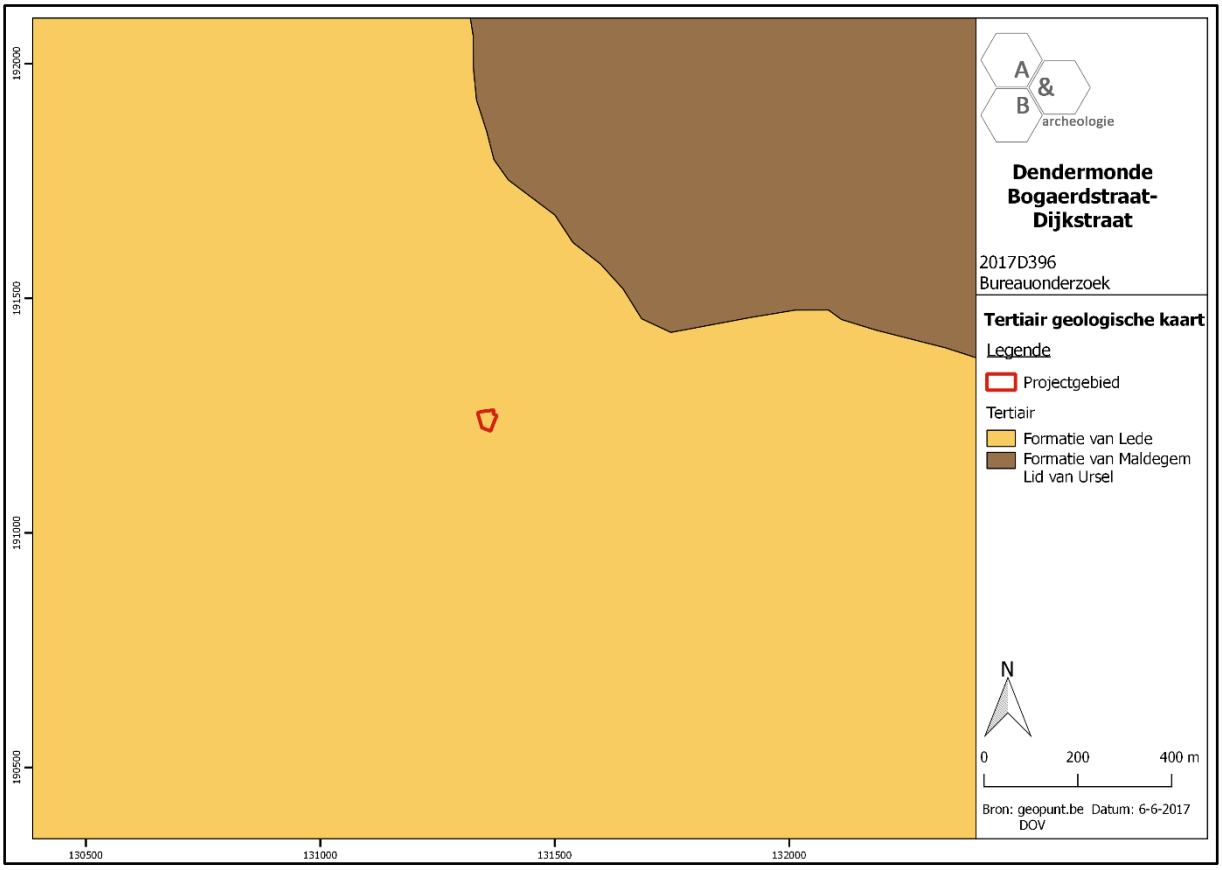

Figuur 16 Uitsnede uit de Tertiair Geologische Kaart (bron: geopunt.be).

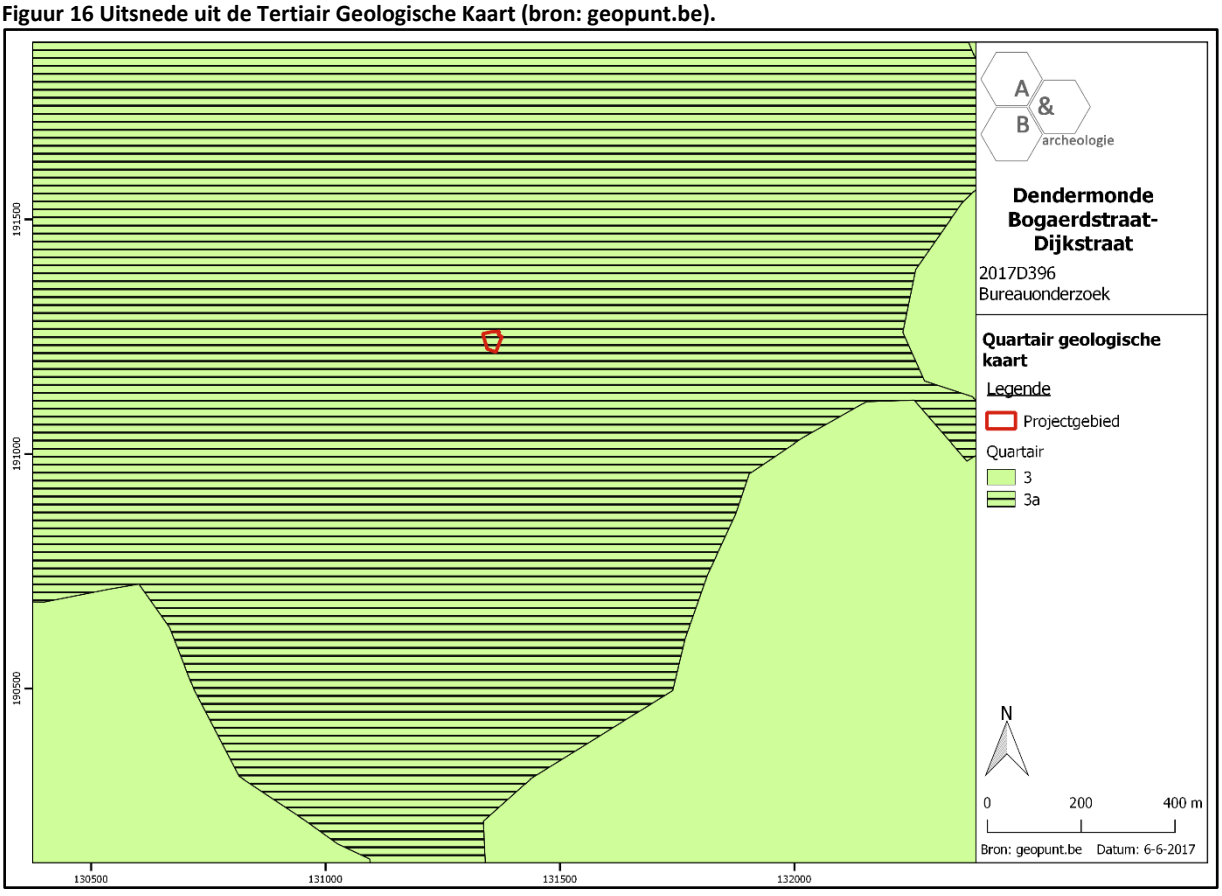

Figuur 17 Uitsnede uit de Quartair Geologische Kaart (bron: geopunt.be).

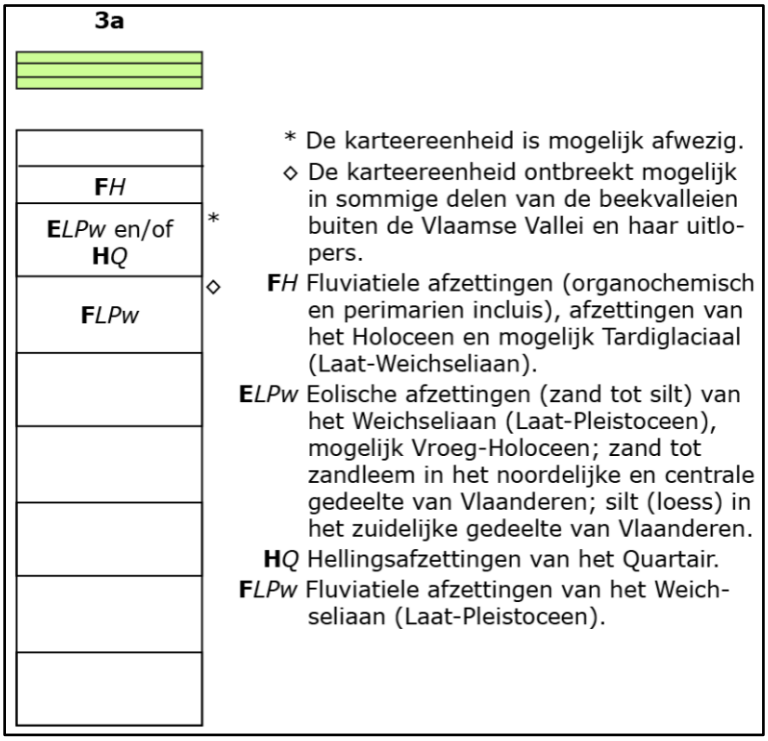

Figuur 18 Uitleg bij de Quartair Geologische Kaart (bron: geopunt.be).

2.4. Historische situering

- Algemeen[6]

Over het pre-middeleeuwse Dendermonde zijn weinig gegevens gekend. Wel is er een hele reeks eind 19de- en begin 20ste-eeuwse vondsten die aan het licht gekomen zijn bij de indijkings- en baggerwerken van de Schelde en de Dender. Het gaat hierbij voornamelijk om steentijdmateriaal en *archaeologica* uit de brons- en ijzertijd. In de periode 1933-1935 werd op de Zwijvekekouter een Merovingisch grafveld onderzocht (late 5de tot vroege 8ste eeuw). Deze site bevindt zich ongeveer 1 km ten westen van de historische stadskern. In de omgeving van deze vindplaats werden eveneens twee Romeinse brandrestengraven aangetroffen. Dit duidt er op dat de omgeving reeds gefrequenteerd werd voor er van de middeleeuwse stad Dendermonde ook maar enige sprake was.

De oudste verwijzing naar de stad gaat terug tot 1087 in de naam van de toenmalige heer, Rainghotus de Thenremonde. In oorsprong zijn er twee kernen te onderscheiden van waaruit de stad zijn groei zou kennen. Een eerste situeert zich op de rechter Denderoever ter hoogte van de Koornaard, thans Vlasmarkt geheten, met in het zuidwestelijk deel van dit marktplein de Sint-Janskapel. De tweede kern situeerde zich op de linkeroever van de Dender waar de door de Vis- of Borchtgracht omsloten burcht van Dendermonde gelegen was. Ten westen van het burchtareaal situeerde zich het voorhof dat thans de Grote Markt van Dendermonde vormt. Beide kernen waren door een brug over de Dender met elkaar verbonden. De heren van Dendermonde, die ook voogd waren van de Gentse Sint-Baafsabdij, zorgden voor de uitbouw van de pre-stedelijke nederzetting. Zo ontwikkelde Dendermonde zich tot een belangrijk centrum dat in 1233 stadsrechten kreeg van Robrecht van Bethune.

De gracht rond het voorhof van de burcht zou stilaan opgevuld geraken en op het eind van de 13de-begin 14de eeuw werd zij definitief gedempt en men voorzag het zo ontstane marktplein van een natuurstenen verharding. Op dit marktplein werden een aantal publieke gebouwen opgericht zoals het vleeshuis, de lakenhalle en het belfort. Op dezelfde rechter Denderoever ten westen van het burchtareaal liet de heer van Dendermonde in de 11de eeuw een kerk oprichten die aan Onze-Lieve-Vrouw toegewijd was. Door de bevolkingstoename zal in de loop van de 13de eeuw deze kerk vervangen worden door een kerkgebouw in gotische stijl. Tot vandaag vormt ze de kerk van de Onze-Lieve-Vrouwparochie.

Geen enkele historische bron geeft aan wanneer de eerste stadsversterking werd opgericht. Een eerste verwijzing naar de versterking is er in een oorkonde uit de late 12de eeuw (1190), over de toltarieven op de Dender voor het transport van en naar Aalst. Hierin wordt er gesproken over een *portas aquarium*, een waterpoort op de Dender, wat een bewijs is dat er op dat ogenblik al een stadsversterking aanwezig was, en dit wellicht zowel op linker- als op rechteroever. Het deel ten noorden van de Dender begon ter hoogte van de Vliet, vandaag de Vondelbeek, draaide naar het oosten toe rond de Onze-Lieve-Vrouwkerk om verder oostwaarts aan te sluiten op de Schelde. Een

[6] AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2017: *Historische stadskern van Dendermonde* [online], https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/140019 (geraadpleegd op 15 juni 2017); https://nl.wikipedia.org/wiki/Dendermonde#Geschiedenis

stuk van het westelijk en het noordelijk deel van dit tracé stemt overeen met de huidige Lodewijk Dosfelstraat en de Noordlaan. Op de rechteroever vormde de Torengracht die begon aan de Vliet de oudste stadswal die in het noorden aansloot op de Dender. Deze werd vervolgens uitgebreid met een tweede stadswal, de Vest, waardoor de stad aan de oostzijde over een dubbele omgrachting beschikte. Het tracé van deze meest oostelijke gracht weerspiegelt zich in de huidige Sint-Rochusstraat en de Oude Vest. De parallel verlopende gracht aan de stadszijde is nog grotendeels te volgen in de perceelsstructuur. In de loop van de 13de eeuw wordt de eerste stadsomwalling op de rechteroever uitgebreid. De nieuwe stadswal vertrok eveneens aan de Vliet, maakte een bocht omheen het nieuwe en oude begijnhof en omsloot vervolgens de parochiekerk en een deel van de parochie Sint-Gillis. In 1214-1221 was ter hoogte van de parochiekerk het Sint-Gillishospitaal gevestigd waaraan deze parochie haar naam dankt. Dit hospitaal werd in 1223 omgevormd tot cisterciënzerinnenklooster. Het klooster zou in 1228 verhuizen naar de buiten de stadsmuren gelegen Zwijvekekouter, vanwaar haar naam, abdij van Zwijveke. De gewezen kloosterkerk werd de parochiekerk van Sint-Gillis. Het begijnhof dat zich eveneens in het stadsgedeelte op de rechter Denderoever situeert ontstond waarschijnlijk tussen 1260 en 1272. In 1288 namen de meeste begijnen hun intrek in een volledig omwald begijnhof. In dit stadsgedeelte situeerde zich later ook het birgittinessenklooster dat gesticht werd in 1466.

In de tweede helft van de 14de eeuw, toen de stad onder het rechtstreeks bestuur viel van de Vlaamse graaf Lodewijk van Male werden de stadswallen verstevigd en uitgebreid. In 1380 bij de inname van de stad door de Gentenaars werden de stadspoorten en de omwalling sterk beschadigd. De heropbouw van de stadsmuren zou verscheidene jaren in beslag nemen. De nieuwe stadsomwalling had bakstenen stadsmuren die op regelmatige afstand voorzien waren van torens en stadspoorten ter hoogte van de invalswegen. Deze laatmiddeleeuwse stadsomwalling, zoals ze onder meer te zien is op het stadsplan van Jacob van Deventer uit 1565, blijft tot op heden bewaard in de ruimtelijke structuur van de huidige stad. Op de rechteroever stemt ze overeen met de huidige Begijnhoflaan in het westen, de Zuidlaan in het zuiden en meer naar het oosten toe met de Leopold II-Laan. In de periode 1577-1578 werd omwille van de evoluties in de toenmalige artillerie door het stadsbestuur beslist om de middeleeuwse stad te moderniseren tot een gebastioneerde versterking. De gravure van Sanderus uit 1641 geeft een goed beeld van de stad in zijn 17de-eeuwse vorm. In 1706, tijdens de Spaanse Successieoorlog werd de stad grotendeels in puin geschoten. Hierop volgde een heropbouw in 1708 naar de principes van maarschalk-architect Vauban. Op het eind van de 18de eeuw liet Jozef II de versterking ontmantelen, maar na het Congres van Wenen werd de stad vanaf 1816 opnieuw versterkt, als onderdeel van de Wellingtonlinie tegen Frankrijk. Tot vandaag zijn aan de zuidwest-, zuid- en oostzijde van de stad relicten bewaard van de bastions met bijhorende waterpartijen. De verdwenen bastions rondom de stad zijn ook nog vrij goed in de huidige percelering te traceren.

In 1302 namen Dendermondenaren deel aan de Guldensporenslag bij Kortrijk aan Vlaamse zijde. Sinds eind 14de eeuw waren in Dendermonde zilversmeden actief. Dit ambacht zou er uitgeoefend worden tot eind 19de eeuw. De bloei van de textielindustrie (het Dendermondse laken) veroorzaakte in de 14de eeuw conflicten met Gent. In het begin van de 19de eeuw telde Dendermonde 5000 inwoners. De havenbedrijvigheid en de talrijke religieuze gebouwen typeerden het centrum binnen de stadspoorten en omwalling, waarvan vandaag nog resten overblijven. In 1800, onder het bewind van Napoleon Bonaparte, bekwam Dendermonde een rechtbank van eerste aanleg. Op de spits van het belfort werd een koperen bol geplaatst met bovenaan de letter N (van Napoleon), die echter in 1814 weer verwijderd werd. Dendermonde was na Brussel en Mechelen de derde stad op het Europese continent

die een spoorwegverbinding kreeg. Tijdens de Eerste Wereldoorlog werden van 4 tot 6 september 1914 bijna alle huizen en openbare gebouwen in het stadscentrum verwoest, toen het Duitse leger van Wilhelm II brandstichtte. Voor de brandstichting werden huizen en winkels geplunderd, waarbij de Duitse soldaten vooral voedingsmiddelen en alcoholische dranken roofden. Enkel het Vleeshuis op de Grote Markt, een aantal hoekwoningen en arbeidershuisjes bleef gespaard. De rookpluim van de brand was te zien in het Waasland en tot in Destelbergen, bij Gent. De bevolking leefde in kelders en barakken of trok weg. Ook het stadhuis en belfort brandden af, waarbij het stadsarchief verloren ging. Zowel uit Dendermonde als het naburige dorp Sint-Gillis werden gijzelaars weggevoerd naar Duitsland.

Wegens zijn vroegere functie van vesting- en garnizoensstad en de catastrofe van 1914 is Dendermonde, ondanks zijn gunstige ligging, niet uitgegroeid tot een grote stad. In 1933-1934 werd een betonnen viaduct over de spoorwegen tussen Dendermonde en Sint-Gillis-Dendermonde aangelegd. In 1953 (nacht van 31 januari op 1 februari) ontstonden als gevolg van een zware storm 4 dijkbreuken in Vlassenbroek, 1 in Appels en 1 in Grembergen. Het Scheldewater overstroomde Vlassenbroek en een deel van de wijk het Keur. Vee verdronk en de materiële schade was groot, maar de inwoners van Vlassenbroek konden zich redden. In de tweede helft van 20ste eeuw werden belangrijke openbare werken uitgevoerd, zoals het dempen van de Oude Vest (een middeleeuwse gracht), het aanleggen van de Noordlaan, een tweede brug over de Schelde (Vlassenbroekbrug) en het omleggen van de Dender buiten het stadscentrum. Vanaf 1970 kwamen er flatgebouwen. Ook nu neemt het aantal appartementen in de binnenstad flink toe.

Thans oefent de stad een sterke aantrekkingskracht uit op de omliggende gemeenten door het groot aantal winkels, de aanwezigheid van vele scholen voor algemeen en kunstonderwijs. Bovendien is de stad de hoofdplaats van een gerechtelijk arrondissement, waaronder ook Sint-Niklaas en de streek van Aalst vallen.

- Projectgebied

Het plangebied situeert zich op het kruispunt van de Bogaerdstraet met de Dijkstraat. De Dijkstraat is de verbindingsstraat tussen de Vlasmarkt en de Oude Vest, die tijdens de Eerste Wereldoorlog ook zwaar beschadigd is geweest en bijna volledig heropgebouwd werd.[7] De Bogaerdstraat is een smalle straat in het stadscentrum ten zuiden van de Oude Dender en lopende van de Werf-Papiermolenstraat naar de Dijkstraat. Het grondgebied is wellicht bij de tweede stadsuitbreiding (mogelijk al in de loop van de 10de of de 11de eeuw) bij de stad gevoegd. Het tracé en historische straatnaam klimmen minstens op tot de 14de eeuw, zoals te zien zou zijn op het grondplan van Dendermonde van 1375 gereproduceerd door Alph. de Vlaminck (1866). De straat is van oudsher in het verlengde van de Bogaerdbrug gelegen, die naar het belangrijke veer over de Schelde leidde als toegang tot het Land van Waas. Aanvankelijk was dit een houten ophaalbrug die bij de demping van het oostelijke gedeelte van de Oude Dender vervangen werd door een vaste constructie. Op het plan van Sanderus van circa 1640 werd de Bogaerdstraat afgebeeld als een bebouwde straat met het klooster van de paters Augustijnen aan de oostzijde (zie figuur 17). Rond de jaren 1628 vestigden deze zich op het voormalige eigendom van de familie de Brequigny, gekend als "den grooten Lombaert" en verwierven ze de Onze-Lieve-Vrouw-ter-

[7] AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2017: *Dijkstraat* [online], https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/125557 (geraadpleegd op 15 juni 2017).

Dijkpoortkapel als hun kerk. Op de Poppkaart van circa 1860 staat de straat omschreven als de "Rue des Bogaerds" met lokalisatie van de 18de-eeuwse kloosterkapel en gemeentelijke lagere school op de straathoek met de Dijkstraat. Deze kosteloze stadsschool was in 1828 heringericht in een gedeelte van het tijdens de Franse Revolutie afgeschafte Augustijnenklooster als een officiële voortzetting van de in 1775 opgerichte school voor armen. Na de verwoesting van de school tijdens de Eerste Wereldoorlog werd een nieuwe stadslagere jongensschool in 1922-1923 opgericht aan de Begijnhoflaan nr. 1. De gemeentelijke meisjesschool werd heropgebouwd in de Bogaerdstraat en bleef bestaan tot 1962. Deze schoolgebouwen zijn inmiddels vervangen door de huidige gebouwen van de Christelijke Mutualiteiten. Op de site van het afgeschafte klooster bevond zich tussen 1805 en 1864-1865 ook nog een tulefabriek van de familie Verberckmoes. In 1884 werd de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten op een rest van de kloostersite ter hoogte van de Dijkstraat gebouwd. De hardstenen poort aan de Papiermolenstraat is nu de enige materiële getuige van het vroegere augustijnenklooster.[8]

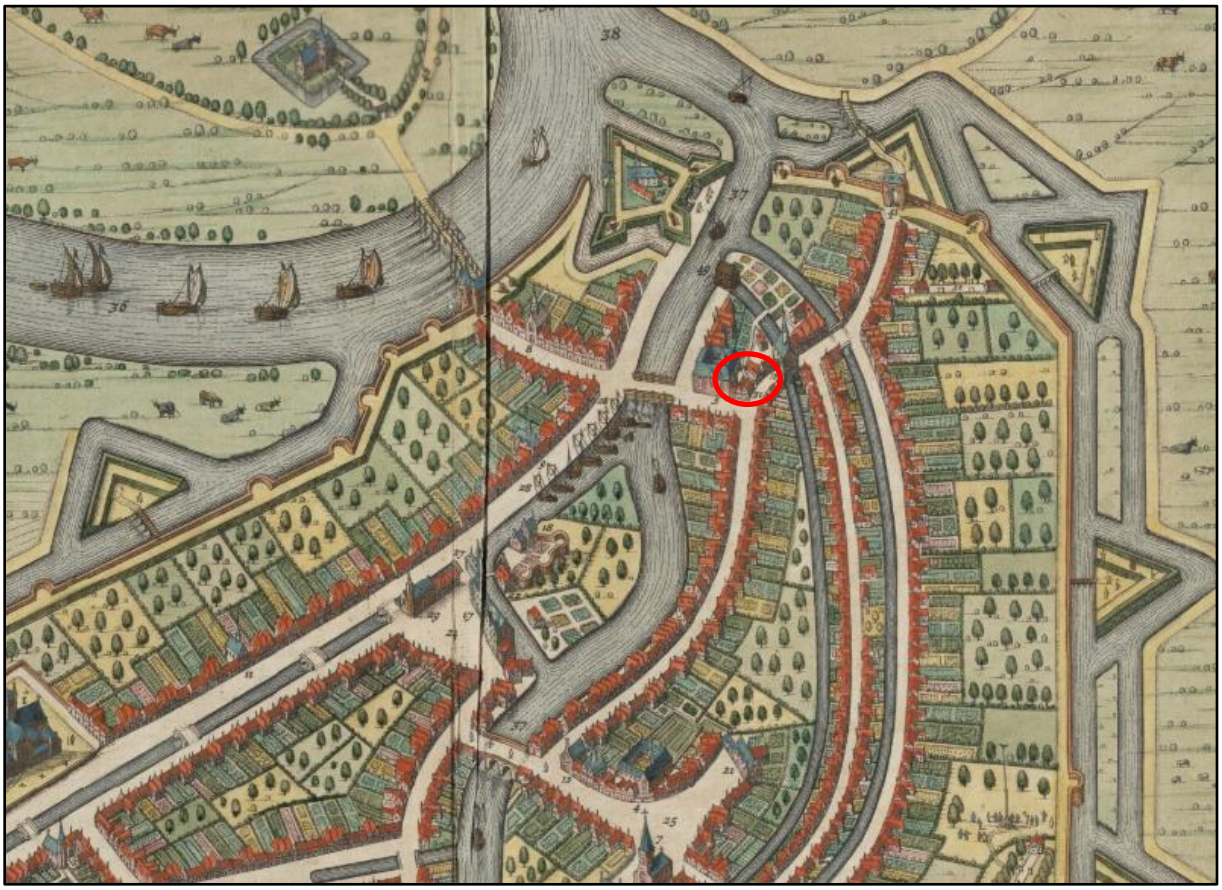

Figuur 19 Dendermonde in de Flandria Illustrata van Sanderus (1641) met aanduiding van het plangebied (bron: http://lib.ugent.be).

[8] AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2017: *Bogaerdstraat* [online], https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/125555 (geraadpleegd op 15 juni 2017).

Vlak naast het plangebied, ten oosten, bevindt zich in de Dijkstraat de Koninklijke Academie, waarvan de voorgevel en voorbouw beschermd zijn als monument. Naar het voorbeeld van de grote steden werd ook in Dendermonde een tekenschool opgericht in 1800, die na diverse eerdere verblijfplaatsen (op de plek van het huidige Justitiepaleis, de Grote Markt en de Ridderstraat) vanaf 1883 beschikt over eigen lokalen op de huidige locatie in de Dijkstraat op de plaats van het voormalige augustijnenklooster. De plannen waren van stadsarchitect Edouard Bouwens en omvatten een imposante neoclassicistische voorbouw en bakstenen vleugels gegroepeerd omheen een rechthoekige binnenplaats achteraan. In september 1914 werden, bij de zware bombardementen van de stad, ook de academiegebouwen getroffen en deels vernield. Plannen voor een nieuw gebouw dateren van 1924 en zijn van de hand van stadsarchitect en later leraar architectuur Fernand de Ruddere. Hij ontwierp een imposante voorbouw in een voor Dendermonde opvallende art-decostijl met invloed van de functionalistische richting en de romantisch-decoratieve tendens met reminiscenties aan de Egyptische kunst en integreerde en renoveerde de niet vernielde vleugels van de vroegere academiegebouwen van 1883. De gebouwen werden ingehuldigd in 1926 naar aanleiding van het 125-jarig bestaan van de instelling en volledig in gebruik genomen in 1927.[9]

De oudste cartografische bron die relevant is voor het plangebied is een kaart uit de Flandria Illustrata van Sanderus uit ca. 1640. Op deze kaart zijn een aantal huizen te zien op de hoek van de Bogaerdstraat met de Dijkstraat. Meer naar het noorden in de Bogaerdstraat bevindt zich het augustijnerklooster. Net ten oosten ligt een dubbele grachtengordel, met daarbij een poortgebouw over de binnenste gracht (zie 2.5.). De kaart van Ferraris (1777) toont eveneens bebouwing op het plangebied en een dubbele omgrachting ten oosten, het klooster en de individuele gebouwen zijn echter niet meer als dusdanig te herkennen en het poortgebouw is verdwenen. De Atlas der Buurtwegen en de Poppkaart vertonen een U-vormige bebouwing rond een grotere open binnenruimte. Dit is de toenmalige lagere school. De kaart van Vandermaelen vertoont minder detail. Een topografische kaart uit 1879 vertoont een iets gewijzigde gebouwconfiguratie. De dubbele omgrachting is nog steeds zichtbaar in het stadsbeeld, maar net ten oosten van het plangebied is deze sinds ca. midden 19de eeuw overwelfd en overbouwd. De luchtfoto's uit 1971 en 1979-1990 zijn minder duidelijk, op de foto van 1971 lijkt het zelfs dat er geen gebouw aanwezig is op de planlocatie en de situatie op die van 1979-1990 komt nog niet overeen met de huidige toestand. Wel valt op dat de dubbele omgrachting niet meer aanwezig is.

[9] AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2016: *Koninklijke Academie* [online], https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/48128 (geraadpleegd op 15 juni 2017).

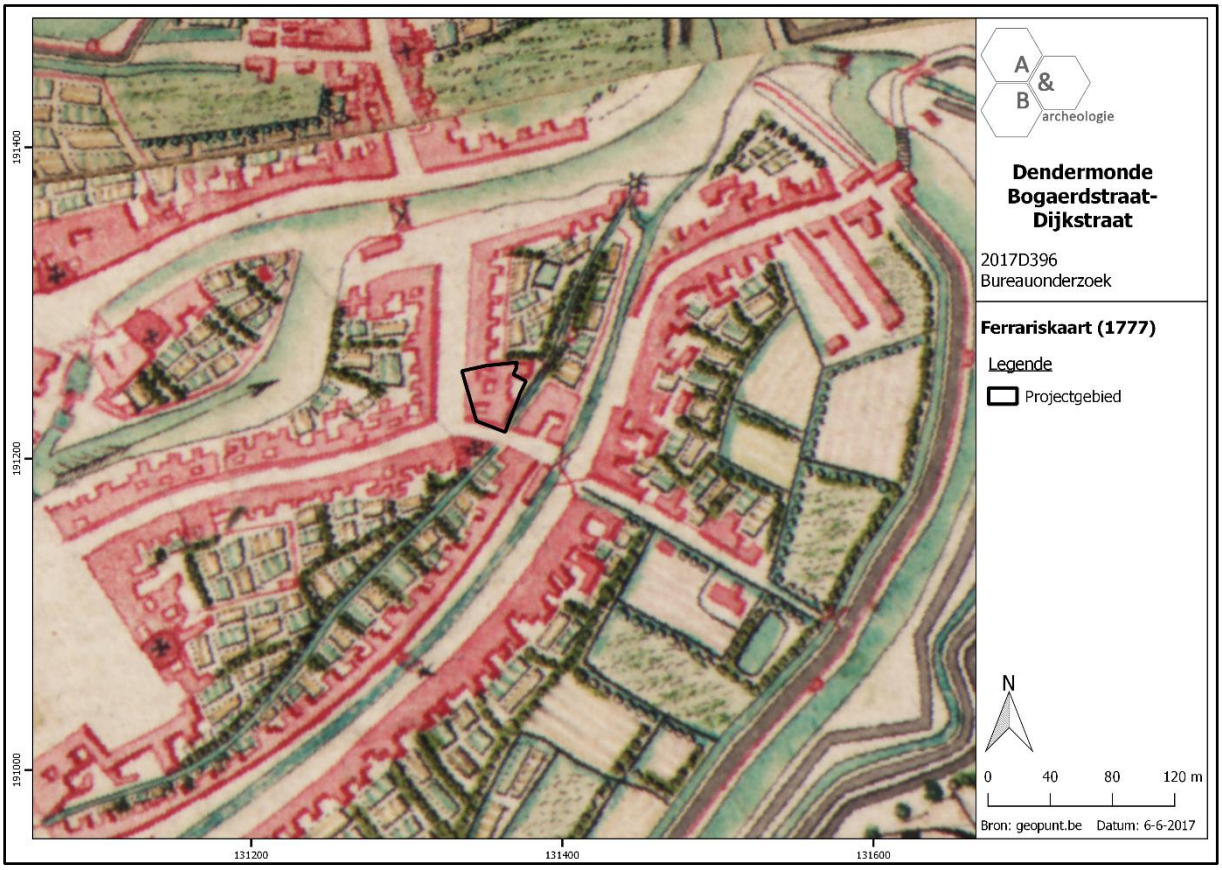

Figuur 20 Uitsnede uit de Ferrariskaart (bron: geopunt.be).

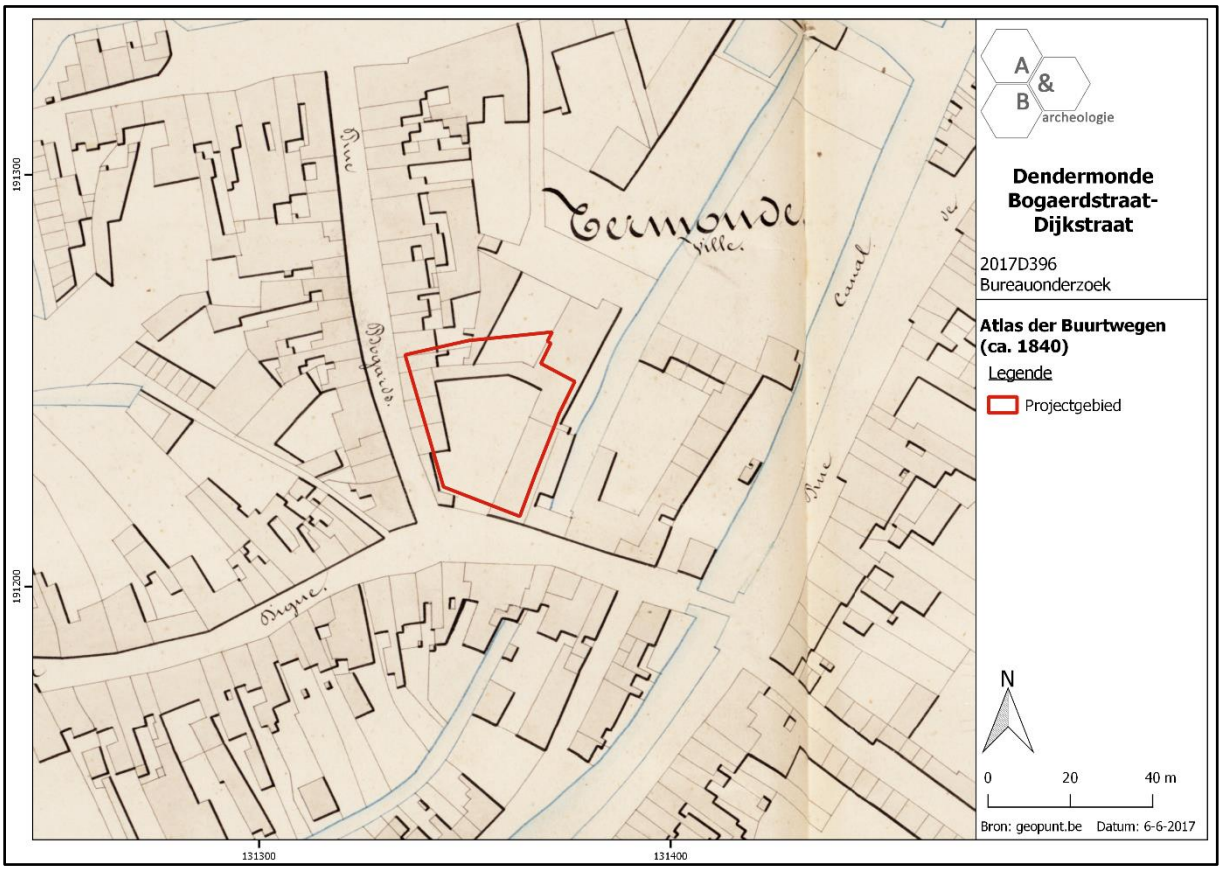

Figuur 21 Uitsnede uit de Atlas der Buurtwegen (bron: geopunt.be).

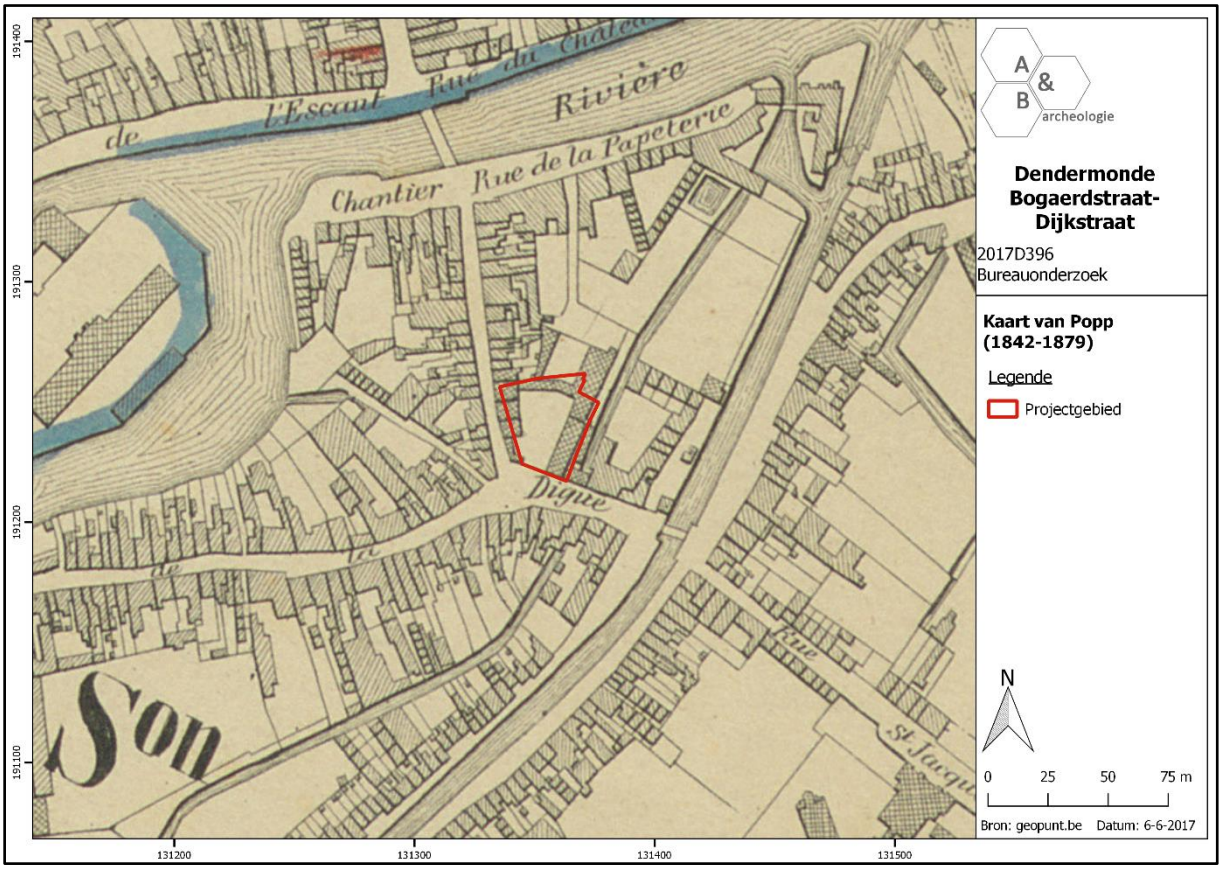

Figuur 22 Uitsnede uit de kaart van Popp (bron: geopunt.be).

Figuur 23 Uitsnede uit de kaart van Vandermaelen (bron: geopunt.be).

Figuur 24 Uitsnede uit de Topografische kaart van 1879 (bron: cartesius.be en NGI).

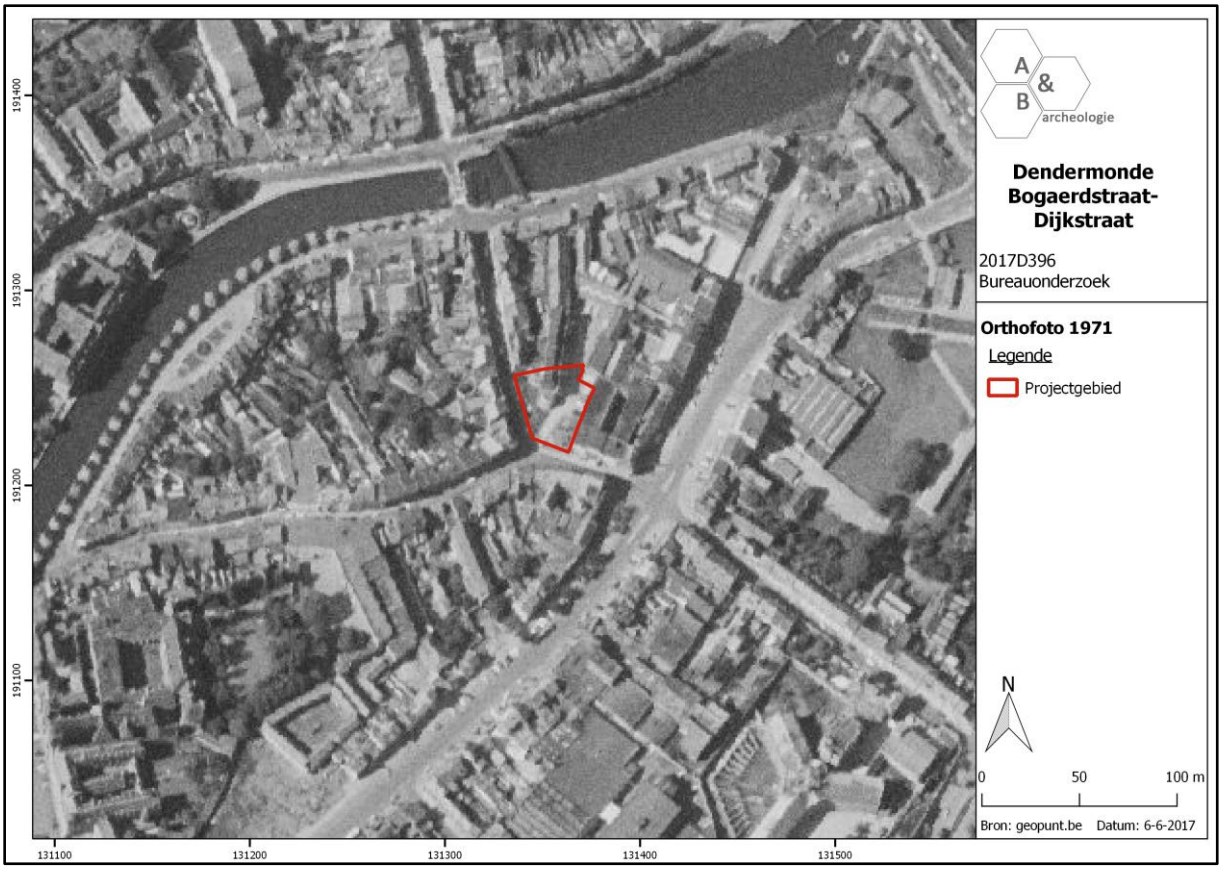

Figuur 25 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 1971 (bron: geopunt.be).

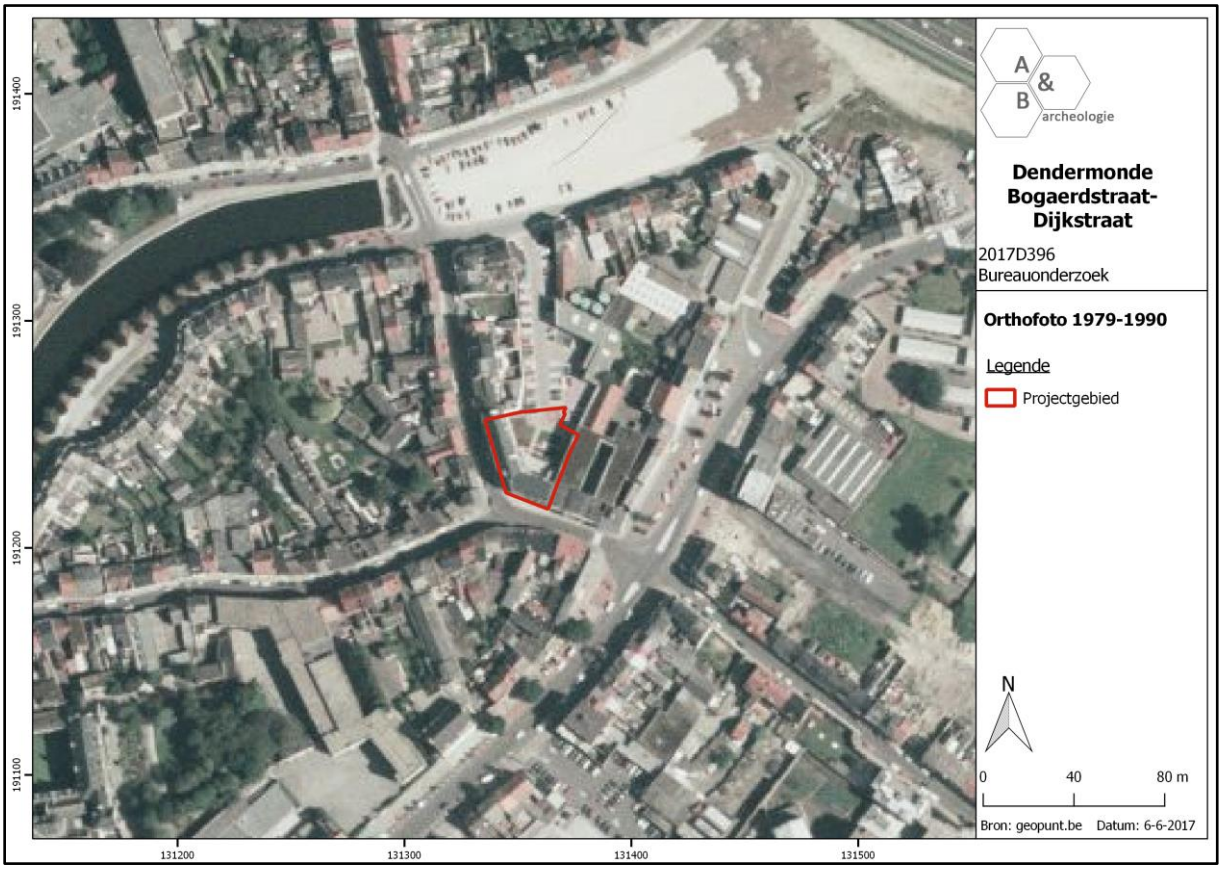

Figuur 26 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van de periode 1979-1990 (bron: geopunt.be).

2.5. Archeologische situering

In de Dendermondse binnenstad zijn heel wat CAI Locaties aangeduid. Het betreft archeologische sites die gekend zijn door archieven en kaartmateriaal, door werfcontroles en door prospecties en/of opgravingen. Slechts een minderheid van de locaties aangeduid op de figuren hieronder zijn ook effectief onderzocht. De sites gaan allen ten verste terug tot de middeleeuwen en hebben te maken met de stadsontwikkeling. Voor de bespreking in deze nota worden enkel die locaties besproken in de onmiddellijke nabijheid van het plangebied.

Ter hoogte van het plangebied zijn maar liefst 3 archeologische sites aangeduid. CAI Locatie 1153 betreft het Augustijnerklooster, dat zich uitstrekt ten oosten van de Bogaerdstraat van aan de Dijkstraat in het zuiden tot aan de Papiermolenstraat in het noorden. De westelijke begrenzing wordt gevormd door de Torregracht, dit is de binnenste gracht van de dubbele omgrachting zoals besproken in het voorgaande hoofdstuk. Deze Torregracht bevindt zich quasi op de westelijke grens van het plangebied. CAI Locatie 1256 betreft de kapel en het gasthuis van de Onze-Lieve-Vrouw-ter-Dijkpoort. Deze bevond zich op de hoek van de Bogaerdstraat met de Dijkstraat en lag dus zo goed als zeker ter hoogte van het plangebied (kanttekening: rooilijn van de Dijkstraat is ietwat gewijzigd na WO I). Tenslotte wordt ook nog de Dijkpoort aangeduid (CAI Locatie 1264), die werd opgericht op de eerste omwalling op de Torregracht en dus ook ter hoogte van het plangebied kan doorlopen.

Aan de overzijde van de Dijkstraat (CAI Locatie 30003) werd in 1980 bij de controle van afbraakwerken van een woning een laatmiddeleeuws huis teruggevonden, dat aansloot bij de Dijkpoort. Het huis was niet onderkelderd, aangezien de voormalige Torregracht zich hier bevond en overwelfd was op deze plek. Meer naar het westen in de Dijkstraat (CAI Locatie 30002) werd eveneens in 1980 een sleuvenonderzoek uitgevoerd, waarbij een alleenstaand gebouw uit de 17de eeuw werd aangesneden. Er werden ondermeer een vloer van rood gebakken tegels en een bakstenen bevloering teruggevonden, alsook een oudere vloerplaat (16de-17de eeuw), as, een houtskoollaag (haard?) en oude stempeltegeltjes (14de-15de eeuw).

Besluitend kan gesteld worden dat het plangebied een hoge archeologische verwachting heeft: het gebied werd reeds zeer vroeg (mogelijk 10de-11de eeuw) bij de stad gevoegd; de Bogaerdstraat heeft minstens een 14de-eeuwse oorsprong; ter hoogte van het plangebied bevond zich eertijds een kapel en gasthuis, en een school; de Dijkpoort liep mogelijk ook door tot op de site; de voormalige middeleeuwse binnenste omwallingsgracht, de Torregracht, vormt de oostelijke grens van het plangebied; in de 17de werd een klooster ingericht ten oosten van de Bogaerdstraat. Aangezien de huidige gebouwen niet zijn onderkelderd en de verstoring van de funderingen zich beperkt tot ca. 80cm onder het huidige maaiveld (met uitzondering van de paalfundering) is de kans zeer reëel dat er van de oudere structuren nog heel wat resten bewaard zijn. Het kan ondermeer gaan om funderingsresten van religieuze (kapel en klooster), residentiële (huis tegen Dijkpoort aan?) en sociale (gasthuis, school) gebouwen, begravingen die bij de kapel, het gasthuis en/of het klooster hoorden, sporen van de verdedigingswerken (Dijkpoort en Torregracht) en sporen van ambachtelijke activiteiten.

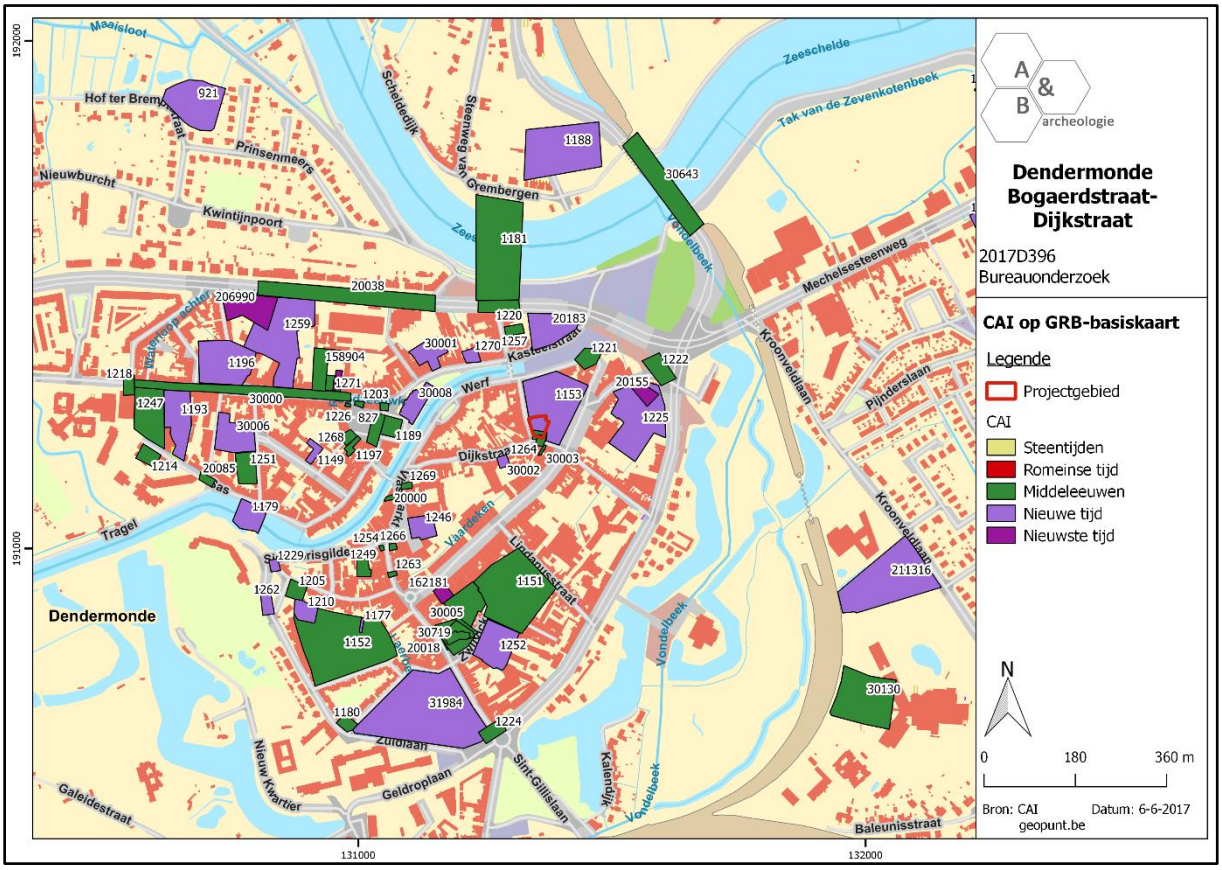

Figuur 27 Uitsnede uit de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) (bron: geopunt.be en CAI).

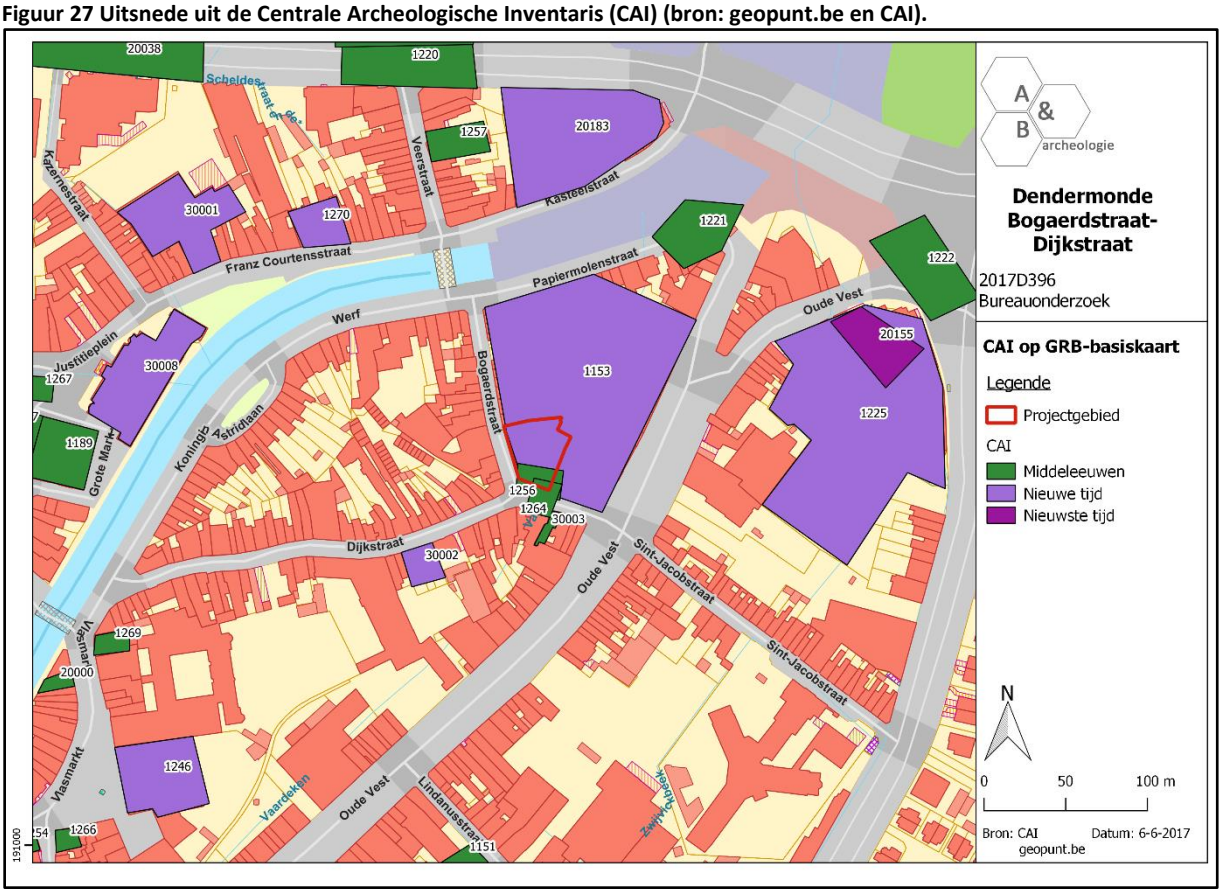

Figuur 28 Uitsnede uit de Centrale Archeologische Inventaris, detail (CAI) (bron: geopunt.be en CAI).

3. Synthese

3.1. Archeologisch verwachtingspatroon

Ten einde een betere inschatting van de archeologische verwachting voor het plangebied te kunnen maken en de graad van verstoring/ophoging te kunnen nagaan, werden bij een terreinbezoek twee controleboringen uitgevoerd en een sonderingsputje aangelegd. De boringen werden geplaatst in het huidig grasveldje waar in de ontwerpplannen de petanquebaan wordt aangelegd, het sonderingsputje werd geplaats ter hoogte van enkele struiken, op de plek waar later de regenwaterputten worden voorzien.

BP1 (Boorpunt 1) en BP2 gaven een gelijkaardig beeld: van 0 tot 40/45cm diepte was een losse, zandige, donkerbruine teelaarde aanwezig (A(p)). Vanaf 40/45cm diepte was er zavel met puin aanwezig en moesten de boringen gestaakt worden omdat het niet mogelijk was dit puin te doordringen met de boor. In het sonderingsputje (BP 3) was het wel mogelijk om dieper te gaan. Ook hier was van 0 tot 40/45cm diepte een losse, zandige, donkerbruine teelaarde aanwezig(A(p)). Vanaf 40/45cm diepte was er zavel met grof puin met recente datering aanwezig; op een diepte van 70cm was deze puinlaag nog steeds aanwezig en diende de sondering gestaakt te worden. De resultaten van de controleboringen en de sondering tonen aan dat het terrein recentelijk sterk is opgehoogd, vermoedelijk bij de bouw van de huidige gebouwen eind jaren 1980. Hoewel er niet dieper dan 70cm onder maaiveld kon gesondeerd worden, wees de samenstelling het puinpakket er op dat deze laag nog enkele tientallen centimeter verder doorliep (grotere brokken puin die verticaal in de bodem zaten).

Figuur 29 Beeld op de groenzone achteraan de site, met de positie van boringen 1 en 2. Het sonderingsputje werd aangelegd tussen de aanwezige struiken, net buiten beeld rechts.

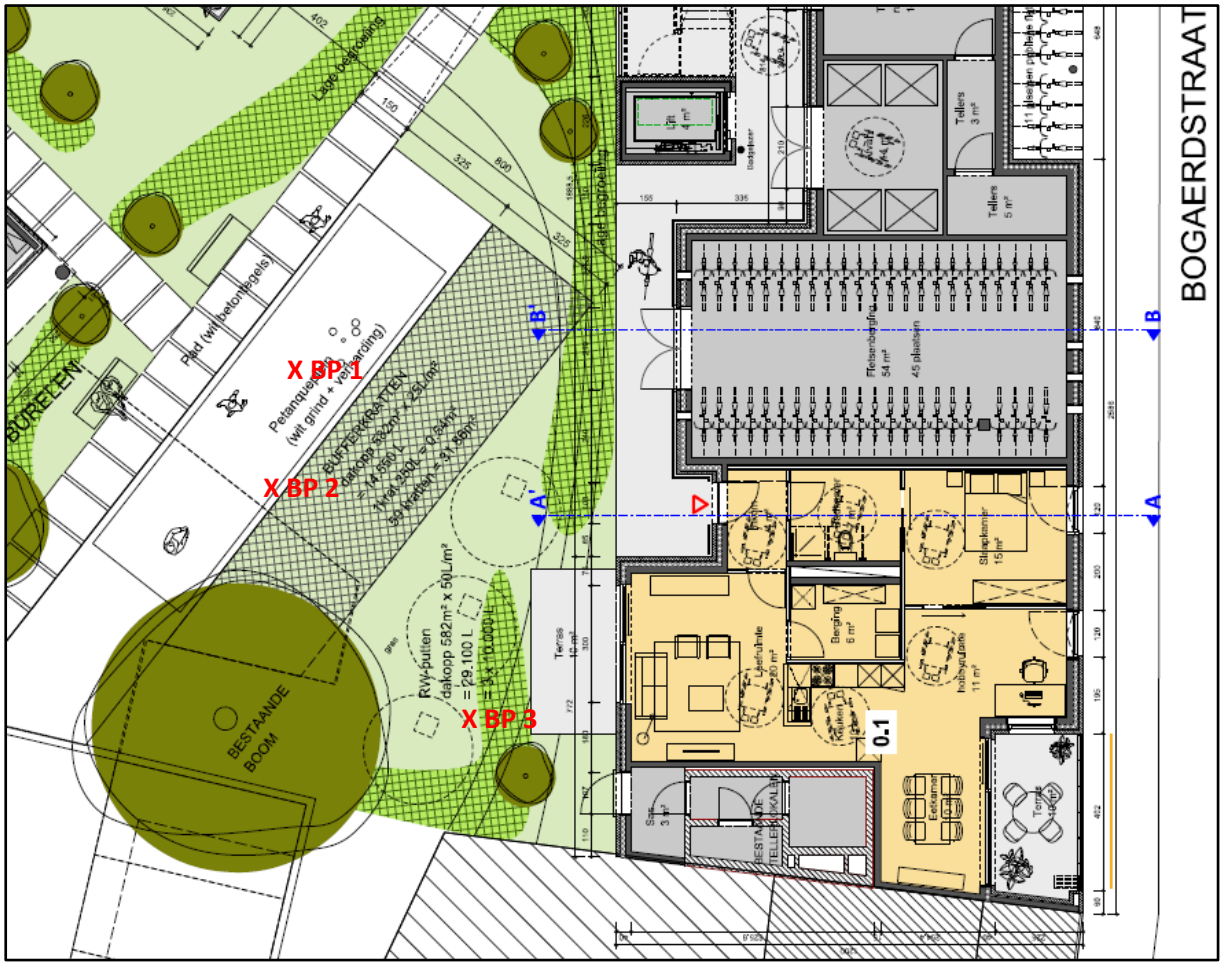

Figuur 30 Uittreksel uit het ontwerpplan (bron: initiatiefnemer), met aanduiding van de uitgevoerde controleboringen en sondering.

Figuur 31 Controleboring 1.

Figuur 32 Controleboring 2.

Figuur 33 Sonderingsputje (BP 3), met onderaan het puinpakket.

Figuur 34 Fragment recent puin aangetroffen onderaan het puinpakket bij BP 3.

Op basis van het bureauonderzoek kon gesteld worden dat het plangebied een hoge archeologische verwachting heeft: het gebied werd reeds zeer vroeg (mogelijk 10de-11de eeuw) bij de stad gevoegd; de Bogaerdstraat heeft minstens een 14de-eeuwse oorsprong; ter hoogte van het plangebied bevond zich eertijds een kapel en gasthuis, en een school; de Dijkpoort liep mogelijk ook door tot op de site; de voormalige middeleeuwse binnenste omwallingsgracht, de Torregracht, vormt de oostelijke grens van het plangebied; in de 17de werd een klooster ingericht ten oosten van de Bogaerdstraat. Aangezien de huidige gebouwen niet zijn onderkelderd en de verstoring van de funderingen zich beperkt tot ca. 80cm onder het huidige maaiveld (met uitzondering van de paalfundering) is de kans zeer reëel dat er van de oudere structuren nog heel wat resten bewaard zijn. Het kan ondermeer gaan om funderingsresten van religieuze (kapel en klooster), residentiële (huis tegen Dijkpoort aan?) en sociale (gasthuis, school) gebouwen, begravingen die bij de kapel, het gasthuis en/of het klooster hoorden, sporen van de verdedigingswerken (Dijkpoort en Torregracht) en sporen van ambachtelijke activiteiten.

Volgende diepere bodemingrepen gaan gepaard met de werken

- Geconcentreerd in het noorden van het projectgebied: te bebouwen zone van 7,72 x 2m breed in het noorden die buiten de footprint van de huidige vleugel langs de Bogaerdstraat valt (max. 80cm diep); petanquebaan (50cm diep); brandweg met daaronder infiltratiekratten (80cm diep); regenwaterputten (200-250cm diep)
- Meer centraal op het terrein: liftput (140cm diep)
- Verspreide ligging: 22 funderingspalen (verstoring van 0,246m² per paal, of 5,42m² in totaal)

De controleboringen hebben echter aangetoond dat er een dik, recent ophogingspakket/puinpakket aanwezig is op de achterliggende groenzone van het plangebied, dat minstens tot 70cm diepte reikt en nog dieper doorloopt. Dat betekent dat enkel de aanleg van de regenwaterputten, de liftput en de funderingspalen mogelijk een archeologisch niveau kan verstoren. De overige bodemingrepen zullen geen impact hebben op het archeologisch bodemarchief.

3.2. Afweging verder vooronderzoek

De bodemingrepen die zullen leiden tot een mogelijke verstoring van het bodemarchief, zijn eerder beperkt in omvang en hebben een verspreide ligging:

- Regenwaterputten: verstoring van ca. 20m², gelegen in het noordoosten van het plangebied
- Liftput: verstoring van 4m², gelegen centraal in het plangebied
- Funderingspalen: 22 funderingspalen (verstoring van 0,246m² per paal, of 5,42m² in totaal; totale verstoring rond de paal mogelijk iets groter door 'verschuiving' van archeologische niveua's, maar dit blijft al bij al zeer beperkt[10]).

Wegens de beperkte verstoring, de verspreide ligging en de constructiemanier (boren vanaf maaiveld) is een archeologisch onderzoek van de locatie van de funderingspalen niet zinvol en praktisch niet mogelijk. Wat overblijft is een oppervlakte van ca. 24m², verspreid over 2 zones, waar mogelijk archeologisch erfgoed verstoord zal worden gezien de bodemingreep tamelijk diep gaat. Hoewel de site een groot archeologisch potentieel heeft, wordt verder onderzoek van dergelijk kleine oppervlakte niet zinvol geacht. Eventueel aanwezige archeologische sporen of vondsten zullen niet in hun ruimtelijk kader bekeken kunnen worden, waardoor ze meer vragen zullen oproepen dan beantwoorden en waardoor ze eigenlijk geen wetenschappelijk kennisvermeerdering zullen opleveren. Om die redenen wordt het weinig zinvol geacht om een verder archeologisch onderzoek te adviseren.

3.3. Beantwoording onderzoeksvragen

- Zijn er archeologische of historische gegevens gekend over de site?

Het plangebied is gesitueerd in de archeologische zone van de historische stadskern van Dendermonde. Het plangebied heeft een hoge archeologische verwachting: het gebied werd reeds zeer vroeg (mogelijk 10de-11de eeuw) bij de stad gevoegd; de Bogaerdstraat heeft minstens een 14de-eeuwse oorsprong; ter hoogte van het plangebied bevond zich eertijds een kapel en gasthuis, en een school.

- Zijn er gegevens gekend dat de bodem (deels) verstoord is?

Controleboringen geven een indicatie van een recente verstoring/ophoging van minstens 70cm aan ter hoogte van de achtergelegen groenzone. De zone van de huidige bebouwing is verstoord tot 70-80cm diep.

[10] In de Angelsaksische literatuur wordt er vanuit gegaan dat een verstoring door funderingspalen van minder dan 2% van de site nog aanvaardbaar is. De site in Dendermonde is 1184m² groot; 2% daarvan is meer dan 23m². De verstoring van de palen in Dendermonde is 4 keer minder (HISTORIC ENGLAND, 2015).

- Zijn er landschappelijke factoren die invloed kunnen hebben op de gaafheid van eventuele archeologische sporen?

Neen.

- Wat is de impact van de geplande werken op het bodemarchief?

De bestaande gebouwen worden afgebroken en op dezelfde plaats wordt een vervangingsnieuwbouw voor assistentiewoningen opgetrokken. Deze nieuwbouw wordt niet onderkelderd. De fundering gebeurt op een funderingsplaat net onder het maaiveld (uitgraving tot -30cm), ter hoogte van de gevels en dragende muren wordt plaatselijk dieper gefundeerd op funderingsbalken uit gewapend beton (uitgraving tot -80cm). Onder deze funderingsbalken worden op verschillende plaatsen palen voorzien van ca. 56cm diameter, die meerdere meter diep in de grond worden geboord. In de huidige groenzone achteraan de gebouwen zullen o.a. de aanleg van verhardingen, een brandweg, een liftput, infiltratiekratten en regenwaterputten de bodem verstoren. Zie 2.2. voor een uitvoerige beschrijving.

- Is er een archeologische site aanwezig? Zo ja, wat zijn de karakteristieken en de bewaringstoestand ervan? Wat is de relatie met het landschap? Welke waarde heeft de site?

De aan- of afwezigheid van een archeologische site kan niet vastgesteld worden op basis van het bureauonderzoek. Controleboringen wijzen echter op verstoring van de bodem tot minstens 70cm onder het maaiveld ter hoogte van de achterliggende groenzone, en ter hoogte van het huidige gebouw kan een verstoring tot 70/80cm diep verwacht worden. Waarschijnlijk zijn er daaronder nog archeologische resten bewaard, hoewel dit niet met 100% zekerheid kan gesteld worden.

- Wat is de te volgen strategie tijdens een eventueel verder onderzoek en welke bijkomende onderzoeksvragen moeten daarbij beantwoord worden?

Niet van toepassing.

4. Samenvatting

De archeologienota kadert in het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Naar aanleiding van een geplande stedenbouwkundige vergunningsaanvraag te Dendermonde Bogaerdstraat 33, gelegen binnen een vastgestelde archeologische zone en waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 100m² of meer beslaat en de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft 300m² of meer bedraagt, dient de initiatiefnemer een archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag. De archeologienota dient opgemaakt te worden onder supervisie van een erkend archeoloog. Het plangebied grenst aan het kruispunt van de Dijkstraat met de Bogaerdstraat, en is er net ten noordoosten van gelegen. De site is aan straatzijde bebouwd, tot voor kort waren hier kantoren van de Christelijke Mutualiteit gevestigd. Deze gebouwen zijn niet onderkelderd. Aan de achterzijde van deze gebouwen zijn een aantal kleinere bijgebouwtjes aanwezig alsook een toegangszone die bestaat uit zowel groenzone (met gras, struiken en enkele bomen) als verharding. Het geheel is tamelijk recent, en dateert uit eind jaren '80 van de 20ste eeuw. De totale oppervlakte van het plangebied bedraagt ca. 1184m².

De bestaande gebouwen worden afgebroken en op dezelfde plaats wordt een vervangingsnieuwbouw voor assistentiewoningen opgetrokken. Deze nieuwbouw wordt niet onderkelderd. De fundering gebeurt op een funderingsplaat net onder het maaiveld (uitgraving tot -30cm), ter hoogte van de gevels en dragende muren wordt plaatselijk dieper gefundeerd op funderingsbalken uit gewapend beton (uitgraving tot -80cm). Onder deze funderingsbalken worden op verschillende plaatsen palen voorzien van ca. 30cm diameter, die meerdere meter diep in de grond worden geboord. In de huidige groenzone achteraan de gebouwen zullen o.a. de aanleg van verhardingen, een brandweg, een liftput, infiltratiekratten en regenwaterputten de bodem verstoren.

Op basis van het bureauonderzoek kon gesteld worden dat het plangebied een hoge archeologische verwachting heeft: het gebied werd reeds zeer vroeg (mogelijk 10de-11de eeuw) bij de stad gevoegd; de Bogaerdstraat heeft minstens een 14de-eeuwse oorsprong; ter hoogte van het plangebied bevond zich eertijds een kapel en gasthuis, en een school; de Dijkpoort liep mogelijk ook door tot op de site; de voormalige middeleeuwse binnenste omwallingsgracht, de Torregracht, vormt de oostelijke grens van het plangebied; in de 17de werd een klooster ingericht ten oosten van de Bogaerdstraat. Aangezien de huidige gebouwen niet zijn onderkelderd en de verstoring van de funderingen zich beperkt tot ca. 80cm onder het huidige maaiveld (met uitzondering van de paalfundering) is de kans zeer reëel dat er van de oudere structuren nog heel wat resten bewaard zijn. Het kan ondermeer gaan om funderingsresten van religieuze (kapel en klooster), residentiële (huis tegen Dijkpoort aan?) en sociale (gasthuis, school) gebouwen, begravingen die bij de kapel, het gasthuis en/of het klooster hoorden, sporen van de verdedigingswerken (Dijkpoort en Torregracht) en sporen van ambachtelijke activiteiten.

De controleboringen hebben echter aangetoond dat er een dik, recent ophogingspakket/puinpakket aanwezig is op de achterliggende groenzone van het plangebied, dat minstens tot 70cm diepte reikt en nog dieper doorloopt. Ter hoogte van het huidige gebouw kan een verstoring tot 70/80cm diep verwacht worden.

Dat betekent dat enkel de aanleg van de regenwaterputten, de liftput en de funderingspalen mogelijk een archeologisch niveau kan verstoren. De overige bodemingrepen zullen geen impact hebben op het archeologisch bodemarchief. Wegens de smalle diameter, de verspreide ligging en de constructiemanier (boren vanaf maaiveld) is een archeologisch onderzoek van de locatie van de funderingspalen niet zinvol en praktisch niet mogelijk. Wat overblijft is een oppervlakte van ca. 24m², verspreid over 2 zones, waar mogelijk archeologisch erfgoed verstoord zal worden gezien de bodemingreep tamelijk diep gaat. Hoewel de site een groot archeologisch potentieel heeft, wordt verder onderzoek van dergelijk kleine oppervlakte niet zinvol geacht. Eventueel aanwezige archeologische sporen of vondsten zullen niet in hun ruimtelijk kader bekeken kunnen worden, waardoor ze meer vragen zullen oproepen dan beantwoorden en waardoor ze eigenlijk geen wetenschappelijk kennisvermeerdering zullen opleveren. Om die redenen wordt het weinig zinvol geacht om een verder archeologisch onderzoek te adviseren.

5. Bibliografie

- HISTORIC ENGLAND, *Piling and archaeology. Guidelines and Best Practice*, 2015 (HEAG031).
- http://ccff02.minfin.fgov.be/cadgisweb/
- http://lib.ugent.be
- http://www.ngi.be/topomapviewer/
- https://cai.onroerenderfgoed.be/
- https://inventaris.onroerenderfgoed.be
- https://nl.wikipedia.org/wiki/Dendermonde# Geschiedenis
- http://www.geopunt.be/kaart
- http://www.cartesius.be/CartesiusPortal/

6. Bijlages

- Figurenlijst

Figuur 1 Uitsnede uit het kadasterplan (bron: geopunt.be). 7
Figuur 2 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 2016 (bron: geopunt.be)..... 8
Figuur 3 Zicht vanuit het westen op bestaande gebouwen en de gevel aan de Dijkstraat. De Bogaaerdestraat bevindt zich links (bron: initiatiefnemer). 8
Figuur 4 Zicht vanuit het noorden op de gevel van de bestaande gebouwen langsheen de Bogaerdstraat (bron: initiatiefnemer)..... 9
Figuur 5 Zicht vanuit het noorden op de achterzijde van het projectgebied. De parking op de voorgrond maakt geen deel uit van de site (bron: initiatiefnemer). 9
Figuur 6 Detail van enkele achtergebouwen (bron: initiatiefnemer). 10
Figuur 7 Uittreksel uit het ontwerpplan (bron: initiatiefnemer), met daarop de diepere bodemingrepen aangeduid, die mogelijk een verstoring van het bodemarchief betekenen. 1: liftput (4m²); 2: petanquebaan (ca. 30m²); 3: brandweg met infiltratiekratten (31,86m²); 4: zone regenwaterputten (ca. 20m²); 5: zone nieuwbouw buiten footprint bestaand gebouw (ca. 15m²). ... 12
Figuur 8 Overlay van het nieuwe funderingsplan op het bestaande plan. De footprint van het nieuwe gebouw (rode lijn) is enkel langsheen de Bogaerdstraat iets groter dan het huidige gebouw; de overige delen vallen volledig binnen het huidige gebouw. In totaal worden 22 nieuwe palen voorzien (paarse bollen) (bron: initiatiefnemer). 13
Figuur 9 Zicht op de topografische kaart met aanduiding van het plangebied (bron: NGI). 14
Figuur 10 Detailopname van de topografische kaart met aanduiding van het plangebied (bron: NGI). 15
Figuur 11 Zicht op de bodemgebruikskaart met aanduiding van het plangebied (bron: geopunt.be). 15
Figuur 12 Zicht op het Digitaal Hoogtemodel (bron: geopunt.be). 16
Figuur 13 Detailopname van het Digitaal Hoogtemodel met aanduiding van de hoogteprofielen (bron: AGIV)..... 17
Figuur 14 Zicht op de Potentiële bodemerosiekaart (bron: geopunt.be). 17
Figuur 15 Zicht op de bodemkaart (bron: DOV). 18
Figuur 16 Uitsnede uit de Tertiair Geologische Kaart (bron: geopunt.be). 19
Figuur 17 Uitsnede uit de Quartair Geologische Kaart (bron: geopunt.be). 19
Figuur 18 Uitleg bij de Quartair Geologische Kaart (bron: geopunt.be). 20
Figuur 19 Dendermonde in de Flandria Illustrata van Sanderus (1641) met aanduiding van het plangebied (bron: http://lib.ugent.be)..... 24
Figuur 20 Uitsnede uit de Ferrariskaart (bron: geopunt.be). 26
Figuur 21 Uitsnede uit de Atlas der Buurtwegen (bron: geopunt.be). 26
Figuur 22 Uitsnede uit de kaart van Popp (bron: geopunt.be). 27
Figuur 23 Uitsnede uit de kaart van Vandermaelen (bron: geopunt.be). 27
Figuur 24 Uitsnede uit de Topografische kaart van 1879 (bron: cartesius.be en NGI). 28
Figuur 25 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 1971 (bron: geopunt.be)..... 28
Figuur 26 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van de periode 1979-1990 (bron: geopunt.be).... 29
Figuur 27 Uitsnede uit de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) (bron: geopunt.be en CAI). 31

Figuur 28 Uitsnede uit de Centrale Archeologische Inventaris, detail (CAI) (bron: geopunt.be en CAI). 31
Figuur 29 Beeld op de groenzone achteraan de site, met de positie van boringen 1 en 2. Het sonderingsputje werd aangelegd tussen de aanwezige struiken, net buiten beeld rechts. 32
Figuur 30 Uittreksel uit het ontwerpplan (bron: initiatiefnemer), met aanduiding van de uitgevoerde controleboringen en sondering. 33
Figuur 31 Controleboring 1. 33
Figuur 32 Controleboring 2. 34
Figuur 33 Sonderingsputje (BP 3), met onderaan het puinpakket. 34
Figuur 34 Fragment recent puin aangetroffen onderaan het puinpakket bij BP 3. 35
Bijlage Ontwerpplannen en funderingsplan huidig gebouw (bron: initiatiefnemer)

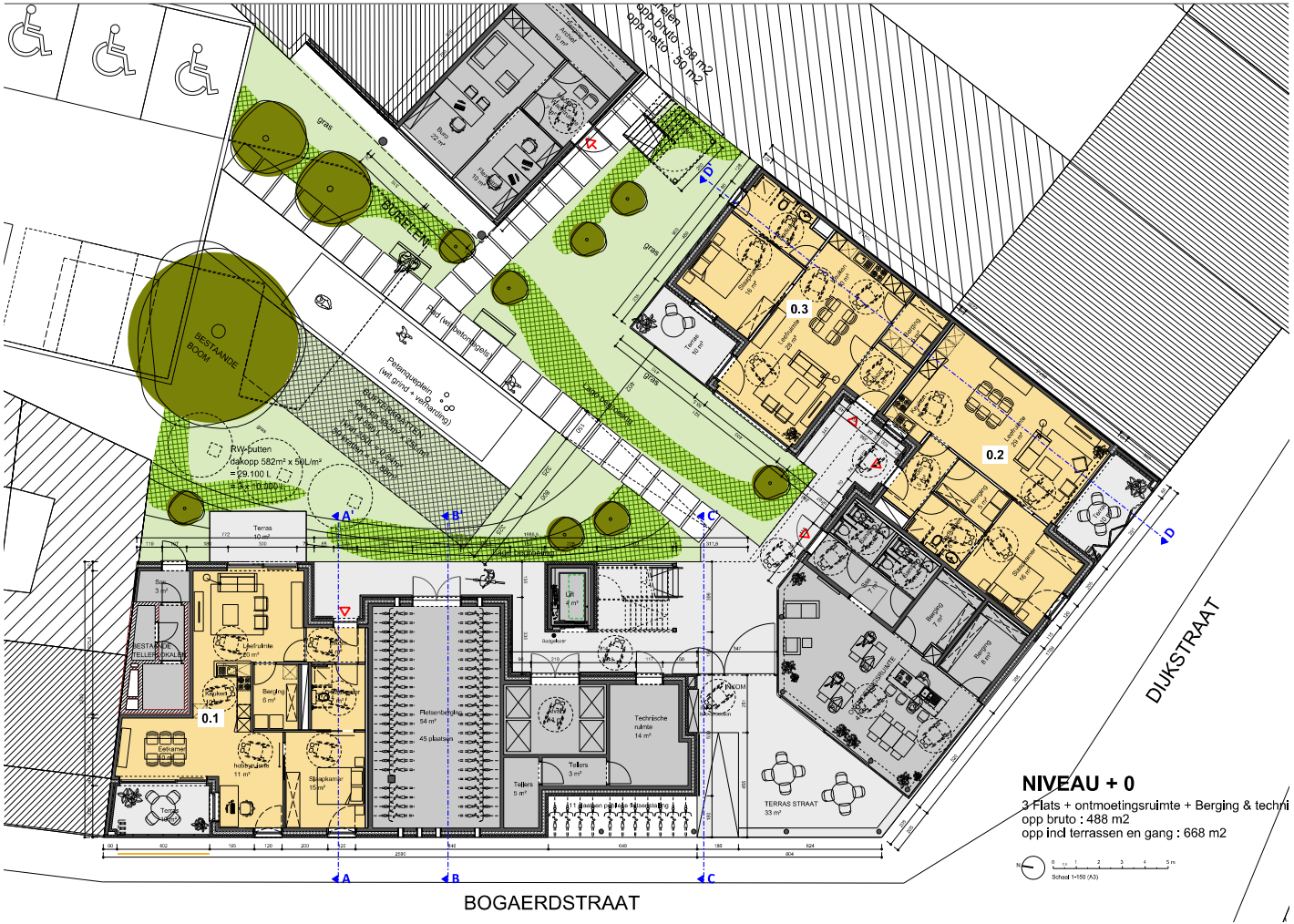

NIVEAU + 0

3 Flats + ontmoetingsruimte + Berging & techni
opp bruto : 488 m2
opp incl terrassen en gang : 668 m2

Schaal 1:150 (A3)

Beplanting
Petanquebaan/ brandweg
Betontegels
Brandweg + intiltratiekratten
RWA 15.000 l
RWA 15.000 l
Beplanting
Terras
B60x80
B30x80
B40x80
Bestaande fundering
B60x80
25
B40x80
B30x80
B60x80
25
B60x80
B60x80
25
B60x80
B60x80
B60x80
B60x80
30
PK 240x80x80
B20x40
PK 240x80x80
B60x80
25
B60x80
B60x80
B60x80
B60x80
B20x40
PK 240x80x80
PK 240x80x80
B20x40
PK 240x80x80
B60x80
B60x80
25
B60x80
B60x80
B60x80
B60x80
B60x80
B30x80
25
PK 240x80x80
B40x80
B60x80
25
B60x80
B60x80
B60x80
B60x80
25
PK 80x80
B60x80
B60x80
25
Ter plaatse gestorte betonplaat 25
30
Ter plaatse gestorte betonplaat 30
Bestaande fundering

OPDRACHTGEVER: MUTUALISTISCH VOORZORGFONDS
DIJKSTRAAT 89
DENDERMONDE

ONTWERP

WERF

VERBONDSGEBOUW
dijkstraat - bogaerd-straat
9330 DENDERMONDE

de bouwheer	de ingenieur	de architekt	de aannemer
voor akkoord			
	ir. E. Van Damme	ir. arch. E. Van Damme	

ONDERWERP: **FUNDERINGEN**

get	ind	datum	wijzigingen

GET.	DATUM	SCHAAL	DOSSIER	PLAN NR	IND
c.v.c.	16/12/87	2cm/m	82.070	3	

nv ABETEC consulting engineering
oude vest 121 9330 DENDERMONDE
TELEX 65108
TEL 052/21 43 33

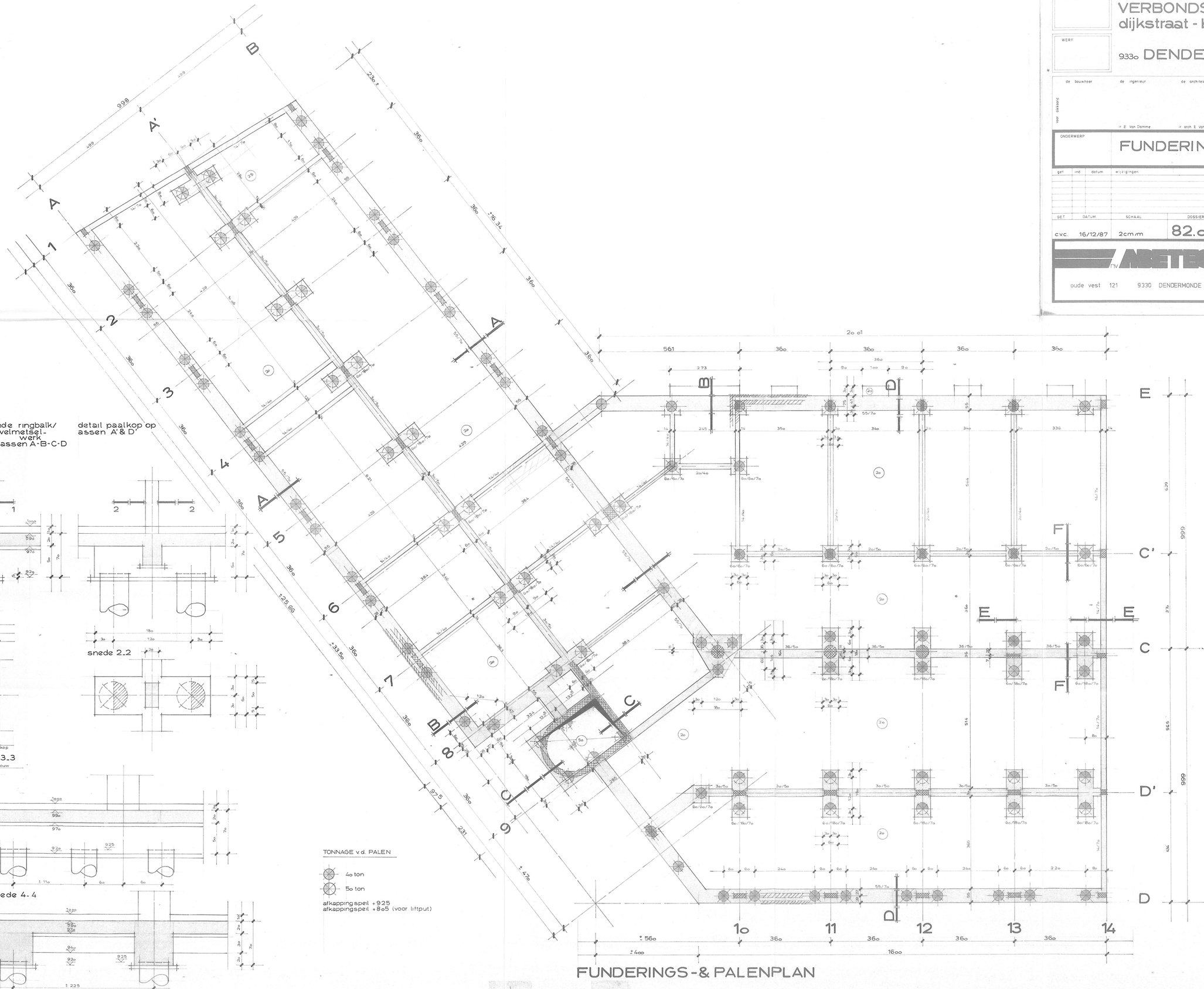

detail doorlopende ringbalk/ paalkop voor gevelmetsel-werk op assen A-B-C-D

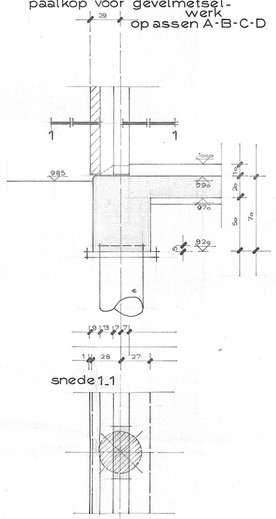

detail paalkop op assen A' & D'

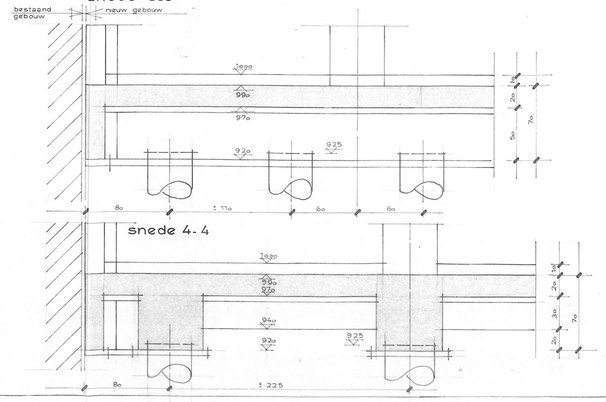

FUNDERINGS-& PALENPLAN

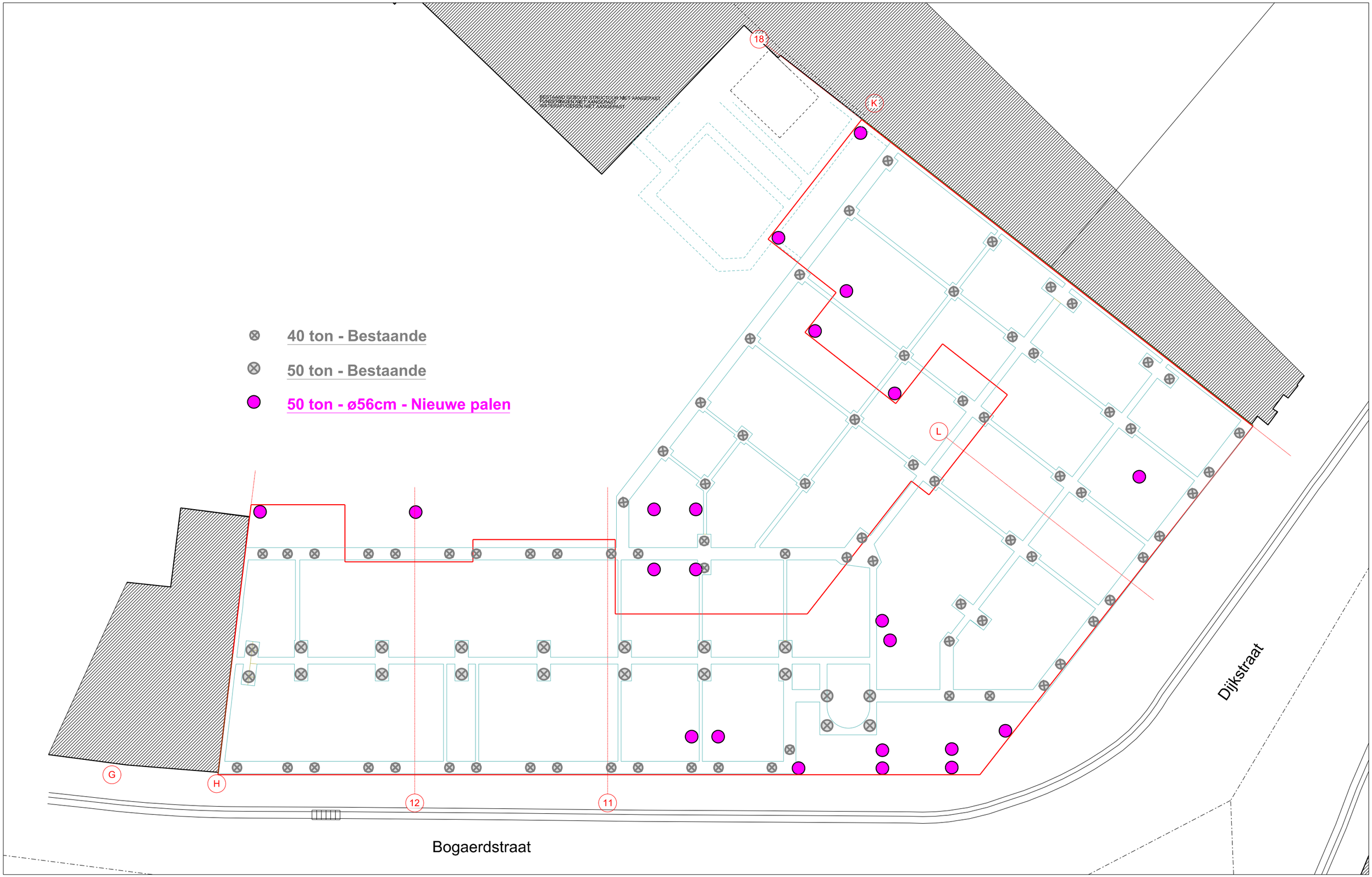

40 ton - Bestaande

50 ton - Bestaande

50 ton - ø56cm - Nieuwe palen

DE VLOED
PART OF DETOO
ARCHITECTS

Laarnebaan 106a, 9070 Heusden-Destelbergen
T: 09 252 11 22 F: 09 252 11 25 E: info@devloed.be

KRISTEKLIJK SOLIDARITEITSFONDS / RESIDENTIE BOGAERD DENDERMONDE

Bestaande en nieuw te boren funderingspalen

Dossier : 34040217 / Assist. w.
Schaal: 1 / 150
Datum: 07/08/2017